

Ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattaminen ihmiskaupan tarkoituksena

Oikeuskäytännössä muodostunut merkityssisältö

Heikkinen, Tiina

11/2024

Opinnäytetyö / poliisi (AMK)

Tiivistelmä

TEKIJÄ:	Heikkinen, Tiina
OPINNÄYTETYÖN NIMI:	Ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattaminen ihmiskaupan tarkoituksena. Oikeuskäytännössä muodostunut merkityssisältö.
OPINNÄYTETYÖN MUOTO:	tutkimuksellinen
JULKISUUSASTE:	julkinen
OHJAAJA:	Hakaniemi, Jussi & Nuortama, Juha
TUTKINTO:	poliisi (AMK)
SIVUMÄÄRÄ:	39
TARKASTUSKUUKAUSI JA -VUOSI:	11/2024
AVAINSANAT:	ihmiskauppa, törkeä ihmiskauppa, oikeuskäytäntö, ihmisoikeudet, ihmisarvoa loukkaavat olosuhteet, ihmisarvo

Tämä tutkielma tarkastelee ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamista ihmiskaupan ja törkeän ihmiskaupan tarkoituksena. Ihmiskauppa on monisäikeinen ja usein haastavasti toteennäytettävä rikos. Tutkielman tavoitteena on selvittää, millainen merkityssisältö ihmisarvoa loukkaaville olosuhteille on annettu vallitsevassa oikeuskäytännössä. Samalla selvitetään, onko nämä olosuhteet huomioitu rangaistusta tai korvauksia määritettäessä. Lisäksi tarkastellaan, mitä lain säätäjä on tarkoittanut ihmisarvoa loukkaavilla olosuhteilla, sillä kyseinen tunnusmerkistökäsite on luonteeltaan avoin ja näin ollen tulkinnan mahdollistava.

Tutkielma on tutkimusmenetelmältään lainopillinen, eli oikeusdogmaattinen. Tieteenfilosofialtaan tutkielma sitoutuu oikeuspositivistiseen näkemykseen siitä, että oikeus on asetettua. Tutkielman teoriaa eteenpäin vievänä lähdemateriaalina on käytetty yleistä oikeustieteellistä oppi- ja tutkimuskirjallisuutta, sekä kansallista ja ylikansallista säädös- ja sopimusperustaa. Varsinaisena tutkimuskysymykseen ja sen alakysymyksiin vastaavana aineistona on käytetty lain esitöitä, Suomen kansallista ajantasaista rikoslakia, kansainvälisesti velvoittavia sopimuksia ja säädöksiä sekä yhtä korkeimman oikeuden ennakkopäätöstä ja kahta hovioikeuden ratkaisua. Tutkimuskysymyksiin vastaavaa aineistoa tarkasteltiin ja tulkittiin juridisen tulkintahermeneutiikan avulla.

Tutkimustuloksena selvisi, että yksittäisinä ihmisarvoa loukkaavina olosuhteina voidaan oikeuskäytännössä pitää tietyin edellytyksin ainakin heikkoja ja puutteellisia majoitusoloja sekä kohutuuttoman pitkien työpäivien teettämistä ilman mahdollisuutta vapaapäiviin. Toisaalta ihmisarvoa loukkaavina olosuhteina voidaan pitää myös tietynlaista olosuhteiden kimppua, joka koostuu useammasta erillisestä osatekijästä, jotka yhdessä muodostavat ihmisarvoa loukkaavat olosuhteet. Rangaistusta ja korvauksia määritettäessä ihmisarvoa loukkaavat olosuhteet otetaan kyllä oikeuskäytännössä huomioon, mutta ainakin toistaiseksi vielä varsin varovaisesti ja maltillisesti.

Abstract

AUTHOR:	Heikkinen, Tiina
TITLE OF THESIS:	Subjecting to condition that violate human dignity for the purpose of human trafficking. The meaning established in case law.
TYPE OF THESIS:	research-based thesis
PUBLICITY:	public
SUPERVISOR:	Hakaniemi, Jussi & Nuortama, Juha
DEGREE:	Bachelor of Police Services
NUMBER OF PAGES:	39
MONTH AND YEAR OF REVIEW:	11/2024
KEYWORDS:	human trafficking, aggravated human trafficking, case law, human rights, conditions that violate human dignity, human dignity

This thesis examines the conditions that violate human dignity as a purpose of human trafficking and aggravated human trafficking. Human trafficking is a multifaceted crime that is often challenging to prove. The aim of the thesis is to explore the meaning assigned to conditions that infringe on human dignity within the prevailing case law. Additionally, it investigates whether these conditions have been considered when determining penalties or compensation. Furthermore, the study analyses what the legislator intended by "conditions that violate human dignity," as this element of the offense is inherently open to interpretation, allowing for various interpretations.

The research method of this thesis is legal, specifically legal dogmatic. Philosophically, it adheres to a legal positivist perspective, asserting that law is established. The theoretical framework of the thesis is supported by general legal literature and research, as well as national and supranational legislative and treaty foundations. The primary data addressing the research question and its sub-questions includes legislative materials, Finland's current criminal code, internationally binding treaties, and regulations, as well as one decision from the Supreme Court and two rulings from the Court of Appeal. The relevant data was examined and interpreted using legal interpretive hermeneutics.

The research findings indicate that, under certain conditions, inadequate and substandard living conditions, as well as excessively long working hours without the possibility of days off, can be considered violations of human dignity in legal practice. Furthermore, a combination of various elements that together create conditions that violate human dignity can also be recognized. While these infringing conditions are considered in determining penalties and compensation, they are still approached with caution and moderation in current legal practice.

Sisällys

LYHENTEET	5
1 Johdanto	6
1.1 Aihe ja tutkimuskysymykset	7
1.2 Keskeisimmät käsitteet	8
1.3 Aiheen rajaus.....	10
1.4 Tutkielman rakenne	11
2 Metodologia ja aikaisempi tutkimus	11
2.1 Oikeustiede tieteenalana	12
2.2 Lainopillinen opinnäytetyö.....	14
2.3 Aineiston hankinta	16
2.4 Aikaisempi tutkimus	18
3 Ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa	20
3.1 Ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa määrittävä kansainvälinen säädöspohja	20
3.1.1 Palermon sopimuksen lisäpöytäkirja	20
3.1.2 EU neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta	21
3.1.3 Euroopan unionin neuvoston puitepäätös ja sen myöhemmin korvannut direktiivi	21
3.2 Suomen kansallinen lainsäädäntö, rikoslaki.....	22
4 Ihmisarvoa loukkaavat olosuhteet osana ihmiskauppaa	24
4.1 Kansainvälisen sopimus- ja säädöspohjan muodostama määritelmä.....	24
4.2 Ihmisarvoa loukkaavat olosuhteet hallituksen esityksessä	25
5 Oikeuskäytäntö	27
5.1 KKO 2022:2.....	27
5.2 THO 2013:8.....	29
5.3 THO R 15/783	31
6 Tutkimustulokset ja pohdinta	32
LÄHTEET	37

LYHENTEET

EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus
EU	Euroopan unioni
HE	hallituksen esitys Eduskunnalle
HEUNI	Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti
HO	hovioikeus
KKO	korkein oikeus
KO	kärjäoikeus
PL	Suomen perustuslaki (731/1999)
RL	Rikoslaki (39/1889)
THO	Turun hovioikeus
vn	valtioneuvosto
vp	valtiopäivät
YK	Yhdistyneet Kansakunnat

1 Johdanto

”Suomesta on tullut ihmiskaupan kauttakulku- ja kohdema.”

Näin lausui ihmiskauppaa tutkinut, silloinen Lapin yliopiston rikosoikeuden professori, Minna Kimpimäki sanomalehti Kalevassa jo kahdeksan vuotta sitten, kesällä 2016. Kimpimäki arvioi tuolloin, että *”ihmiskauppatapausten määrä saattaa kasvaa jatkossakin maahanmuuton lisääntymisen vuoksi.”* Samalla uutisoitiin, että vuonna 2015 poliisille tehtiin yhteensä 21 ilmoitusta ihmiskaupasta. (Kaleva 2016.)

Tämän uutisoinnin jälkeen ihmiskaupparikosten määrä on, kuten Kimpimäkikin tuolloin arvioi, lisääntynyt vuosi vuodelta. Otetaan tarkastelun kohteeksi esimerkiksi vuosi 2019, tuolloin ihmiskaupparikoksista tehtiin yhteensä 79 ilmoitusta poliisille. Kyseinen luku pitää sisällään ihmiskaupan normaalin ja törkeän tekemuodon. Viimevuonna 2023, vastaava luku oli jo 152. (Poliisi 2024.) Mielenkiintoista näistä tilastoista on huomata se, että koko maailmaa ravistellut ja ihmisten liikkuvuutta vahvasti rajoittanut korona pandemia ei ole vaikuttanut ihmiskaupparikosten lukumäärän kehitykseen tapauksien määrää alentavasti, vaan kehitys on pysynyt tasaisen nousujohteisena tästäkin seikasta huolimatta. Tähän havaintoon ei tässä tutkielmassa kuitenkaan paneuduta enempää, mutta havainnon perusteella voidaan perustellusti sanoa, että ihmiskauppa on tullut Suomeen jäädäkseen.

Oma mielenkiinto ihmiskaupaa kohtaan, niin aiheena kuin ilmiönä heräsi, kun sain seurata lähietäisyydeltä vuosina 2022 ja 2023 laajan ihmiskauppakokonaisuuden rikostutkintaa. Kokonaisuudessa tutkittiin, pääsääntöisesti Lapissa toimivan, Polarica Marjanhankinta Oy:n toimintaa. Samaan vyyhtiin liittyi vahvasti myös Kiantama Oy, jonka toiminnan kotipaikka on Kainuun pohjoisosassa Suomussalmella. Näissä molemmissa tapauksissa on nostettu syytteet tammi- ja helmikuussa 2024. Polarica Marjanhankinta Oy:n entistä toimitusjohtajaa Jukka Kristoa ja hänen thaimaalaista liikekumppaniansa, Kalyakorn ”Durian” Phongpitia vastaan nostettiin helmikuussa 2024 syytteet 77 törkeästä ihmiskaupasta. Samaan vyyhtiin liittyi osaltaan myös työ- ja elinkeinoministeriön hallitusneuvos Olli Sorainen, jonka epäillään ottaneen lahjuksia vastaan Jukka Kristolta. Kiantama Oy:n toimitusjohtaja Vernu Vasuntaa vastaan nostettiin puolestaan tammikuussa 2024 syytteet 56 törkeästä ihmiskaupasta. (HS 2024.) Pakkotyön ohella merkittävänä rikoksen tunnusmerkistökijänä näissä ihmiskaupparikoksissa on thaimaalaisten marjanpoimijoiden saattaminen ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin.

Viimevuoden loppupuolella ja nyt alkuvuodesta uutisoitiin myös laajasti kulttuurineuvos-kirjailija Veijo Baltzarin ihmiskauppa- ja seksuaalirikossyytteistä, jotka ovat olleet alkuvuodesta esillä hovioikeudessa. Tapauksen syyttäjä on esittänyt, että Baltzar on luonut *”kulttimaiset ihmisarvoa loukkaavat olosuhteet.”* (MTV, 2024.) Käsitykseni mukaan asiassa ei ole vielä lainvoimaista tuomiota, mutta tulevaisuudessa on mielenkiintoista lukea ratkaisusta, katsottiinko näiden *kulttimaisen* olosuhteiden olevan ihmisarvoaloukkaavia.

Uskallan väittää, että edellä kerrottuihin yhä keskeneräisiin tapauksiin liittyvillä tuomioilla tulee olemaan kyseisten rikosten luonteen vuoksi, tulevaisuudessa huomattava merkitys ihmiskaupparikoksille ja niiden selvittämiseksi, koko rikosprosessia läpileikkaavasti. Esitän näin sen vuoksi, että ihmiskaupparikoksista ja niihin tuomitsemisesta Suomessa ei ole saatavilla laajamittaista

yhtenäistä oikeuskäytäntöä, vaan sellainen on näkemykseni mukaan vasta rakentumassa. Tämä johtunee osaltaan siitä, että kyseinen rikosnimike on löytynyt Suomen rikoslain (RL 39/1889) vasta 20 vuoden ajan. Toisaalta tähän voi vaikuttaa myös haasteet tunnistaa ihmiskauppaa, sekä ihmiskaupan lähirikokset, joiden tunnusmerkistökäsitteet ovat osittain samankaltaisia (Jokinen ym. 2011, 7).

Ihmiskaupassa ja nimenomaan sen oikeudellisessa tarkastelussa minua kiinnostaakin se, että ihmiskauppa on rikoksena varsin moniulotteinen ja usein haastavasti toteen näytettävä. Eräs tutkinnanjohtaja kerran vertasikin ihmiskauppaa (ehkä hieman karrikoidusti) huumausainerikoksiin ja niiden tutkintaan; Jos joltakulta löytyy hallustaan huumausaineita, on lähtökohtaisesti kyseessä lain vastainen menettely ja näyttö siitä, että henkilö piti hallussaan huumausaineita, on jo olemassa ja kiistatonta. Ihmiskaupasta on mahdotonta tehdä tällaista pelkistystä.

Ihmiskauppa on luonteeltaan huomattavasti monisäikeisempi ja jo pelkästään sen perustunnusmerkistöstä voidaan erottaa kolme erillistä elementtiä, joiden kaikkien tulee täytyä ja joiden kaikkien välillä täytyy olla yhteys, jotta on kyse ihmiskaupasta. Nämä elementit ovat 1) *toiminta* 2) *keino* ja 3) *tarkoitus*. Mikäli jokin osatekijä/elementti puuttuu tai niiden välillä ei ole yhteyttä, ei tapaus ole ihmiskauppaa, vaan jotain muuta mahdollisesti rikollista toimintaa. (Frände ym. 2023, 486–487.)

Edellä esitetyn myötä koen, että ihmiskauppa ja etenkin uutisoinnissakin esiin noussut **ihmisarvo loukkaaviin olosuhteisiin saattaminen** ovat aiheena hyvin ajankohtainen ja ansaitsee tästä syystä päästä tämän tutkielman muodossa tarkempaan tarkasteluun. Aiheen ajankohtaisuudesta poliisin näkökulmasta kertoo myös se, että omassa työnantajapoliisilaitoksessa on vastikään palkattu ensimmäinen ihmiskaupparikoksiin erikoistunut tutkija. Ihmiskauppaan ja sen tutkimisen vaatimaan erityisosaamiseen ollaan vasta heräämässä.

Omalta osaltaan ihmiskauppaan liittyvän aiheen ajankohtaisuudesta kielii myös se, että tämän hetken hallituksen hallitusohjelmassa nostetaan erikseen esille työperäinen hyväksikäyttö ja ihmiskauppa. Hallitusohjelman mukaan työntekijöiden hyväksikäytön estämiseksi toteutetaan muun muassa seuraavat uudistukset; *”tehostetaan ihmiskaupan torjuntaa ja varmistetaan tietojenvaihto viranomaisten välillä. Ehkäistään ihmiskauppaa poikkihallinnollisesti ja kokonaisvaltaisesti. Torjutaan maahanmuuttoon liittyvää työperäistä hyväksikäyttöä ja turvataan rikoksen uhrien tukipalvelut.”* (VN 2023, 204.)

Lisäksi aiheesta tehtyyn aikaisempaan tutkimukseen tutustuessa, ei esiin noussut yhtään selkeää tutkimusta, jossa olisi keskitytty tarkemmin nimenomaan ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamiseen ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan tarkoituksena. Myös tästä syystä tutkielman aihe on tarpeellinen ja toistaiseksi ainutkertainen.

Tämä opinnäytetyö on täysin julkinen, eikä tämän opinnäytetyön tekemisessä olla hyödynnetty tekoälyä.

1.1 Aihe ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkielman aiheena laajassa viitekehyksessä on ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa. Tutkielmassa keskitytään tarkastelemaan rikoslain (RL 39/1889) 25 luvun 3 ja 3 a §:n (650/2004) mukaista ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa korkeimman oikeuden (KKO) ja hovioikeuden (HO) ratkaisukäytäntöjen valossa. Tarkemmin tutkielmassa pureudutaan siihen, millainen

merkityssisältö vallitsevassa oikeuskäytännössä on annettu ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamiselle, osana ihmiskaupparikosten tarkoitusta ja sen rikostunnusmerkistöä.

Tutkielman päätutkimuskysymyksenä onkin:

Millainen merkityssisältö ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistössä mainituille ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamiselle on annettu oikeuskäytännössä?

Jotta tähän kysymykseen voidaan vastata, on tarpeen asettaa tutkielmalle seuraavat alakysymykset, joiden avulla vastaus varsinaiseen päätutkimuskysymykseen jäsentyy ja muodostuu:

- Mitä lainsäätäjä on tarkoittanut ihmisarvoa loukkaavilla olosuhteilla?
- Millä tavalla ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattaminen näkyy ihmiskaupparikosten tuomioistuinratkaisuissa?
- Millainen merkityssisältö ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamiselle on annettu tuomioistuinratkaisuissa?
- Onko ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattaminen otettu huomioon rangaistusta määritettäessä ja jos on niin miten?

Tuomioistuinratkaisuissa kiinnostavaa on myös se, minkä verran korkeimman oikeuden ja hovioikeuksien ratkaistavaksi on päätynyt ihmiskaupparikoksia, joissa teon tarkoituksena on ollut nimenaan ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattaminen.

1.2 Keskeisimmät käsitteet

Ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa

Tutkielmassa liikutaan ihmiskaupan ja törkeän ihmiskaupan alueella. Nämä ovat samalla myös keskeisimmät ja merkittävimmät käsitteet koko tutkielmassa, jotka tulee ymmärtää. Kyseiset käsitteet ymmärretään ja mielletään Suomen kansallisen rikoslain (RL 39/1889) mukaisina tekoina. Rikoslain ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa (650/2004) käsittelevät säädökset on esitelty tämän tutkielman luvussa 3.2.

Ihmisarvo

Koska tutkielman pääfokus on ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamisessa, on aluksi tarpeen määrittää, mitä ihmisarvo käsitteenä ja kaikkien perusoikeuksien perustana tarkoittaa. Ihmisarvo pitää Euroopan unionin perusoikeuskirjan mukaisesti sisällään oikeuden elämään ja oikeuden henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Ihmisarvo pitää sisällään myös kiellon kiduttaa sekä kiellon kohdella tai rangaista halventavalla tai epäinhimillisellä tavalla. Myös orjuus ja pakotyö kielletään ihmisarvon vastaisena. EU:n perusoikeuskirjan mukaan ihmisarvoa on suojeltava ja kunnioitettava, eikä kenenkään ihmisarvoa saa loukata. (EU:n perusoikeuskirja, 2000, 9.)

Edellä kuvatun lisäksi ihmisarvolle on olemassa useita muitakin eri määritelmiä. Määritelmistä osa perustuu uskonnolliseen näkökulmaan, osa velvoittaviin sopimuksiin tai lainsäädäntöön. Tässä tutkielmassa ihmisarvolla tarkoitetaan kuitenkin, edellä esitettyä, Euroopan unionin perusoikeuskirjan mukaista määritelmää. EU:n perusoikeuskirjan mukaiset määritelmät ovat

löydettävissä myös Suomen kansallisesta lainsäädännöstä, Suomen perustuslaista (PL 731/1999) hieman erilaiseen muotoon kirjoitettuna.

Ihmisarvoa loukkaavia olosuhteita puolestaan ei voida määritellä tässä yhteydessä erilliseksi käsitteeksi, vaan sen sisältöä selvitetään tässä tutkielmassa oikeuskäytännön ja siihen vahvasti liittyvien säädösten ja sopimusten pohjalta.

Lainsäätävä

Yleiskielisesti voidaan sanasta lainsäätävä ymmärtää, että kyseessä on tietty henkilö tai jokin elin, joka säätää lakeja. Suomen eduskunta lähtee siitä ajatuksesta, että yksittäinen kansanedustaja on lainsäätävä (Eduskunta 2024.) Tässä tutkielmassa lainsäätäjällä tarkoitetaan kuitenkin ei yksittäistä kansanedustajaa vaan koko eduskuntaa, jonka tärkeimpänä tehtävänä on lakien säätäminen. Lait säädetään eduskunnan täysistunnossa. Samaa lakiehdotusta käsitellään kaksi kertaa. Toisella käsittely kerralla päätetään, hyväksytäänkö vai hylätäänkö laki (poikkeuksena perustuslain muuttaminen). Mikäli laki hyväksytään, laaditaan siitä eduskunnan vastaus, joka toimitetaan allekirjoitettuna (eduskunnan puhemies ja pääsihteeri) tasavallan presidentille vahvistettavaksi. (Eduskunta 2024.)

Siis, kun tutkielmassa käytetään termiä lainsäätäjän tarkoitus tai lainsäätäjän näkemys, tms. tarkoitetaan silloin eduskunnan näkemystä – ei yksittäisen kansanedustajan näkemystä tietystä laista. Olipa tämä näkemys puolesta tai vastaan.

Oikeusnormi

Erotetaan ensin oikeus ja normi toisistaan. Pystytään toteamaan, että yksinään sana normi pohjaa latinan kielen termiin *norma*, joka tarkoittaa muun muassa ohjetta tai sääntöä. Normi ei kerro mitään siitä, miten joku tosiasiallisesti käyttäytyy, vaan normi kertoo ja määrää, miten asioiden pitää olla. Normi voi kieltää, sallia tai käskää. Oikeusnormiin pätee samat lainalaisuudet kuin pelkkään normiin yksinään. Yleisilmaukseen normi verrattuna, käsite oikeusnormi erottuu siinä, että se on osa oikeusjärjestystä (oikeusjärjestys on tietyllä hetkellä voimassa olevien oikeusnormien kokonaisuus). Oikeusnormi on Hirvosen (2012, 58) mukaan ”*sääntö tai periaate, joka oikeuttaa ja velvoittaa yksittäisten oikeussubjektien ja viranomaisten käyttäytymistä ja toimintaa.*” Oikeusnormit tekevät oikeussubjektien välisistä suhteista oikeussuhteita ja luovat samalla oikeudellisia oikeuksia ja velvollisuuksia. Oikeusnormit siis asettavat ne kriteerit, joiden valossa käyttäytymistä tulee arvioida oikeudellisesti. (Hirvonen 2012, 53, 58–59.)

Oikeuskäytäntö

Tutkielmassa toistuu varsin usein myös käsite oikeuskäytäntö. Oikeuskäytäntö on ajan saatossa tuomioistuimen kannanotoista muodostunutta. Käsite on monikollinen ja pitää sisällään useita ratkaisuja, jotka pohjaavat johonkin yksittäiseen säännökseen. Oikeuskäytäntö muodostuu siis useasta yksittäisestä tuomioistuinratkaisusta. (Tolonen 2003, 119.) Usein käsitteen oikeuskäytäntö eteen liitetään myös sana vakiintunut. Oikeuskäytäntö ja vakiintunut oikeuskäytäntö mielletään tässä tutkielmassa Tolosen määrittelyn mukaisena.

1.3 Aiheen rajaus

Tiedostin ensimmäisestä Haikansalon Anun pitämästä opinnäytetyöskentely -luennosta alkaen, että haluan tehdä oikeustieteellisen opinnäytetyön. Ihmiskauppaan ja sen törkeään tekemuotoon päädyin sen vuoksi, että ne ovat aihealueena itseäni kiinnostavia. Uskon, että itseään kiinnostavan aihealueen valitseminen takaa sen, että innostus työn tekemiseen kantaa loppuun saakka.

Husa ym. (2008) esittääkin uskomustani myötäillen, että tutkielman aiheen valinnan tulisi lähteä laatijan omista mielenkiinnonkohteista. Innostava aihe on hyvä myös ”*työn etenemistä ja loppuun saattamista silmällä pitäen*”. Muita aiheen valinnan onnistumiseen vaikuttavia seikkoja ovat se, onko aiheesta saatavilla helposti aineistoa ja onko tämä aineisto ymmärrettävää opiskelijalle. Aihe tulee myös olla sellainen, että opiskelijan tulee kyetä hallitsemaan aiheen tutkimisessa tarvittava metodologia. (Husa ym. 2008, 14–15.)

Tämän jälkeen aloin tarkastelemaan aiheeksi valikoitunutta ihmiskaupaa ja sen törkeää tekemuotoa mahdollisimman monelta eri kantilta, samalla selvittäen, mitä aiheesta on aikaisemmin tutkittu. Tarkastelun päätteeksi päädyin kohdentamaan huomioni vallitsevaan oikeuskäytäntöön ja tällä alueella nimenomaan ihmiskaupan normaalin ja törkeän tekemuodon rikostunnusmerkistössä mainittuun ”*ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamiseen*.” Husan ym. (2008, 15) mukaan aiheen täsmentämisessä ja rajaamisessa on tärkeää se, että pyritään johonkin tiettyyn selkeärajaiseen ongelmaan tai asiakokonaisuuteen. Tämän tutkielman edetessä pyritään vastamaan tähän vakaasti harkiten rajattuun asiakokonaisuuteen tai ongelmaan. Tarkalla rajauksella varmistetaan se, että tutkielma ja sen asiasisältö pysyy tekijällään hanskassa, eikä tutkielmassa lähdetä rönsyilemään väärään suuntaan.



Kuva 1. Tutkielman viitekehys

Yksi tunnistetuista oikeustieteellisen opinnäytetyön kompastuskivistä on se, että kirjoittajan oma ääni hukkuu matkalla. Syynä tähän on se, että usein, muun muassa lainopillisissa tutkielmissa (jollainen tämäkin on), sorrutaan pelkästään kuvailemaan oikeudellista aineistoa yksityiskohtaisesti. (Husa yms. 2008, 15.) Samasta aiheesta kirjoittaa myös Ari Hirvonen (2011, 18) todeten, että tutkielmassa tulee olla näkyvissä tutkijan oma panos, jotta sitä voidaan pitää hyvänä

oikeustieteenä. Pysin viimeiseen asti välttämään sitä, että oma ääni hukkuisi tutkielman edessä ja luotan siihen, että omasta mielenkiinnosta valittu ja tarkoin rajattu aihe auttavat osaltaan varmistamaan sen, ettei näin käy.

Edellä esitettyjen kriteereiden valossa, olen mielestäni onnistunut aiheen valinnassa ja sen rajaamisessa. Olen pystynyt valitsemaan itseäni kiinnostavan aiheen, joka tarjoaa mahdollisuuden tietyn selkeärajaisen tutkimusongelman tarkasteluun. Myös aiheeseen liittyvän aineisto on helposti hankittavissa. Aineiston hankinnasta ja sen esittelystä kerron tarkemmin luvussa 2.3.

1.4 Tutkielman rakenne

Tämä tutkielma rakentuu niin, että ensimmäinen luku toimii johdantona koko tutkielmaan. Johdannon alussa esittelin valitsemaani aihetta yleisluontoisesti ja kerroin siitä, miksi päädyin tämän nimenomaisen aiheen pariin. Tämän jälkeen kävin läpi tutkimuskysymykset ja esittelin tutkielman kannalta keskeisimmät käsitteet, sekä kerroin aiheen rajaamisesta. Nyt parhaillaan kerron tutkielman rakenteesta tähän saakka ja tästä eteenpäin.

Johdannon jälkeen, luvussa kaksi, käyn läpi tutkielman metodologian, teoreettisen viitekehyksen ja aiheen rajauksen sekä esittelen aiheeseen liittyvää tai aihetta läheisesti sivuavaa aikaisempaa tutkimusta.

Luvussa kolme käyn läpi pääpiirteittäin ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa säätelevää ylikansallista ja kansallista säädöspohjaa. Säädöspohjan läpikäyminen toimii tutkielman taustana ja samalla tutkielman syvällisemmän ymmärtämisen tukena sellaiselle lukijalle, jolle aihepiiri ei ole entuudestaan tuttu.

Luvut neljä ja viisi puolestaan toimivat tutkielman varsinaisina päälukuina. Näistä luvussa neljä esittelen lainsäätäjän näkemyksen ihmisarvoaloukkaavista olosuhteista ja niihin saattamisesta. Luvussa viisi pääsen sekä esittelemään että tarkastelemaan oikeuskäytäntöä ja ennen kaikkea sitä milloin rikollisen menettelyn on todettu saattaneen asianomistajan ihmisarvoaloukkaaviin olosuhteisiin. Toisaalta samalla on tarpeen tarkastella, milloin toiminnan ei ole katsottu täyttävän ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamista.

Luvussa kuusi esittelen tutkielman tulokset ja johtopäätökset. Samalla käyn läpi tutkielman luotettavuutta, eettisyyttä ja mahdollisia tutkielman aikana esiin nousseita jatkotutkimusaiheita.

2 Metodologia ja aikaisempi tutkimus

”Valittu lähestymistapa ja menetelmä auttavat tarkastelemaan työn kohteena olevaa asiakokonaisuutta jostakin tietystä, kirjoituksen laatijaa kiinnostavasta perspektiivistä. Menetelmät toimivat tällöin apuvälineinä, joilla analysoitavasta asiakokonaisuudesta on mahdollista saada esille jotain merkittävää ja mielenkiintoista.” Husa ym. 2008, 27.

Kyseessä on tutkimuksellinen opinnäytetyö, jossa käytetään tärkeimpänä tutkimuskysymyksiin vastaavana lähdemateriaalina hallituksen esitystä (34/2004 vp), sekä eräitä korkeimman oikeuden ja hovioikeuden antamia päätöksiä perusteluineen. Seuraavaksi tulen esittelemään

tutkielman tutkimusasetelman ja tutkielmaan liittyvän keskeisimmän aineiston. Aineiston osalta tulen myös avaamaan, miten ja millä kriteereillä päädyin tähän nimenomaiseen aineistoon, jonka otin osaksi tätä tutkielmaa. Tämän jälkeen esittelen vielä aiheesta, laajassa viitekehyksessä, aikaisemmin tehtyjä, mielestäni mainitsemisen arvoisia opinnäyteitä, sekä aiheesta tehtyä tutkimusta.

2.1 Oikeustiede tieteenalana

Lähdetään liikkeelle siitä yleisesti tiedossa olevasta seikasta, että oikeustiede on tieteenalana omanlaisensa. Tämä johtuu siitä, että oikeustiede ja ylipäätään oikeus perustuu pohjimmiltaan argumentaatioon. Oikeustieteelle on ominaista avoimet metodit ja tästä syystä sen voidaan katsoa kuuluvan läheiseen yhteiseloön yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden kanssa (Hirvonen 2011, 7–8). Oikeustieteessä, kuten muissakin tieteissä, yksi keskeisimpiä laadullisia kriteereitä on se, että tutkielman kirjoittaja on tietoinen ja ajan tasalla valitsemasta tutkimusaiheen ja -alan ajankohtaisista teemoista (Rautiainen ym. 2023, 53).

Tietyistä ominaispiirteistään huolimatta oikeustiede on yksi tieteenala muiden tieteenalojen joukossa (Hirvonen 2011, 12). Tämä tarkoittaa sitä, että myös oikeustiedettä sitoo samat tieteelliset lainalaisuudet, kuin kaikkia muitakin tieteenaloja. Näin ollen myös oikeustieteen tulee täyttää tietelle ja tieteelliselle tiedolle yleisesti asetetut vaatimukset, kuten avoimuus ja julkisuus, objektiivisuus, kriittisyys sekä itsenäisyys ja riippumattomuus. (Hirvonen 2011, 15–17.) Tämä listaus tieteen kriteereistä ei ole tyhjentävä, vaan listaus nostaa esiin muutamia tärkeitä tieteen kriteereitä. Seuraavaksi tulen esittelemään eräitä oikeustieteelle ominaisia ja keskeisiä piirteitä, jotka on hyvä tiedostaa ja jotka selkeyttävät ja luovat perustaa seuraavassa luvussa tapahtuvalle tarkemmalle metodologian esittelylle.

Oikeustieteellinen tieteenfilosofia

Jo yleistietämyksen pohjalta voidaan todeta, että filosofia itsessään on oma antiikin Kreikassa syntynyt tieteenalansa, joka käsittelee muun muassa todellisuutta, olemassaoloa ja ihmisen syvintä olemusta sekä monia muita vastaavanlaisia kysymyksiä. Tieteenfilosofiaan puolestaan kuuluu keskeisesti kysymys tiedosta ja sen olemuksesta (ontologia), sekä tiedon peruslähtökohdista ja kriteereistä (epistemologia) (Hirvonen 2011, 9 & Rautiainen ym. 2023, 45).

Oikeudellisen ajattelun taustalla vaikuttaa laaja joukko useita eri teorioita ja tapoja toteuttaa oikeusteoriaa. Oikeusteoriasta voidaan käyttää myös nimitystä oikeusfilosofia. Kuitenkin Aarnion (1989, 52) mukaan ”erillistä ”oikeudellisen ajattelun filosofiaa” ei ole olemassa”. Toisin sanoen kaikki oikeusfilosofiassa pohjaa lopulta yleiseen tieteenfilosofiaan. Oikeusfilosofiassa ei voida esittää sellaista väitettä tai asiaa, joka ei olisi jollain tavalla yhteydessä yleiseen tieteenfilosofiaan. (Aarnio 1989, 52.) Tästä huolimatta on kuitenkin mielekkäämpää puhua oikeusfilosofiasta silloin, kun liikutaan oikeustieteellisellä kentällä.

Filosofisessa mielessä tämän opinnäytetyön voidaan katsoa edustavan oikeuspositivismia, jossa oikeus ymmärretään ensinnäkin normatiivisena ilmiönä. Oikeuspositivismin mukaisesti oikeus ymmärretään tässä tutkielmassa positiivisena, asetettuna (annettuna). Tämä tarkoittaa sitä, että oikeus perustuu oikeutta asettavien aktien, muun muassa lainsäätäjän ja tuomarin, harjoittamaan tietoiseen ja inhimilliseen toimintaan, päätöksiin. (Tuori 2013, 9–12.)

Argumentaation tärkeys

Luvun alussa esitetty väite, että oikeus ja oikeustiede perustuu pohjimmiltaan argumentaatioon tarkoittaa sitä, että oikeustiede on perustelujen ja punnittujen väitteiden esittämistä – kielelliseen muotoon puettua valtaa. Kaiken oikeustieteellisen tutkimuksen tulee liittyä aina jollakin tavalla oikeusnormeihin ja näistä eritoten yhteiskunnalliseen sääntelyyn tai oikeudelliseen ajatteluun, jota kyseisillä oikeusnormeilla toteutetaan. (Husa ym. 2008, 17.)

Koska oikeustiede pohjaa argumentaatioon on oikeustieteellistä opinnäytetyötä tehdessä, tarpeen kiinnittää erityistä huomiota tuotetun tekstin muotoseikkoihin, eli siihen, millä tavalla ja millaisella tyyllillä tutkielmaa kirjoittaa. Kirjoittaminen ja sen tyyli ovat nimittäin suoraan sidoksissa siihen kuinka painavana esitettyä argumenttia pidetään. Epäjohdonmukaisuus, heikko kielellinen ilmaisu ja välinpitämättömyys tieteellisiä käytänteitä kohtaan, ovat omiaan viemään uskottavuuden hyvältäkin argumentilta. (Husa ym. 2008, 13–14.)

Oikeuslähdeoppi

Oikeustieteellistä tutkimusta tehdessä tulee huomiotavaksi myös se, että oikeuslähteitä tulee käyttää niiden etusija- ja käyttöjärjestysääntöjen mukaisessa järjestyksessä. Suomessa vakiintuneen oikeuslähdeopin mukaan oikeuslähteet voivat olla vahvasti velvoittavia, heikosti velvoittavia ja sallittuja oikeuslähteitä. Vahvasti velvoittavana oikeuslähteenä voidaan pitää muun muassa kansallista lainsäädäntöä ja Euroopan unionin oikeutta. Heikosti velvoittavia lähteitä ovat puolestaan esimerkiksi lain esityöt ja tuomioistuinratkaisut (prejudikaatit). Sallittuina lähteinä voidaan pitää muun muassa oikeustieteellistä kirjallisuutta, sekä erilaisia virallisten tahojen kannanottoja. (Aarnio 1989, 220–222, Aarnio 2011, 68–70.) Tässä tutkielmassa tullaan noudattamaan edellä kuvattua suomessa vakiintuneen aseman saavuttanutta Aarnion oikeuslähdeoppia.

Oikeuslähdeopin yhteydessä on tarpeen mainita vielä vahvasti velvoittavien oikeuslähteiden välistä normihierarkiasta. Tämä tarkoittaa niitä periaatteita, jotka normiristiriitatilanteessa määrittävät sen mikä oikeusnormi saa etusijan. Ensimmäinen näistä periaatteista on *lex superior*. Tämä tarkoittaa sitä, että hierarkkisesti korkeammalla oleva säädös syrjäyttää alemman säädöksen. Esimerkiksi laki syrjäyttää asetuksen. Toinen on *lex posterior*, jonka mukaan myöhemmin annettu säännös kumoaa aikaisemmin annetun säännöksen. Poikkeuksena tähän on se, että myöhemmin annetussa säännöksessä säädetään jotain, jonka vuoksi aikaisempi säännös jää voimaan. Kolmantena on *lex specialis*, jonka mukaan erityissäännös syrjäyttää yleissäännöksen. Sellaisessa tapauksessa, jossa ei ole kirjoitettua lakia, voidaan antaa etusija maantavalle. Kirjoitetun lain ja maantavan jälkeen, siirrytäänkin jo heikosti velvoittavien oikeuslähteiden puolelle. Heikosti velvoittavista oikeuslähteistä kaiken korkeimmalle normihierarkiassa asettuu lainvalmistelutyöt, joiden merkitys oikeuslähteenä on viime vuosikymmeninä vahvistunut Suomessa. (Aarnio 1989, 254–255 & Aarnio 2011, 73 & Hirvonen 2012, 125.)

Ei yhtä totuutta

Oikeustiede eroaa luonnontieteistä siinä, ettei oikeustiede tarjoa samanlaista ehdotonta totuutta, kuin luonnontieteet. Aulis Aarnio kuvaa tämän lainalaisuuden teoksessaan *Laintulkinnan teoria* niin hyvin, ettei sitä ole tarvetta lähteä vielä tänäkään päivänä muuttamaan. Aarnio kirjoittaa edellä mainitussa teoksessaan seuraavalla tavalla,

Oikeusteoriassa ei ole ehdottomia totuuksia eikä edes kaiken peittäviä vallitsevia mielipiteitä. Eri käsitykset ovat kuin valokeiloja todellisuuteen. Niiden välityksellä syntyy se monenkirjava kuva, jota nimitetään oikeusteoriaksi tai yleiseksi oikeustieteeksi. (Aarnio 1989, 5.)

Oikeustiede ei siis esitä yhtä ainoaa totuutta vaan erilaisia kannanottoja ja mielipiteitä siitä mikä käsillä olevien tietojen valossa, tietyssä tilanteessa, on eniten oikein. Miten tietyssä tilanteessa tulisi oikeustieteen näkökulmasta toimia? Miten jotain tiettyä säännöstä tulisi tulkita? Tai kuten tässä tutkielmassa – tarkastella sitä millainen merkityssisältö, tietylle avoimelle tunnusmerkistötekijälle on käytännön kautta muodostunut. Kuinka tätä tunnusmerkistötekijää on tulkittu ja miten tulkinta on perusteltu.

Jako eri oikeudenaloihin

Oikeustiede on tutkimuskenttänä varsin laaja. Tästä syystä oikeustiedettä on ollut tarpeen jakaa eri oikeudenaloihin riippuen siitä mitä tutkitaan ja miten tätä tutkittavaa kohdetta lähestytään. Perinteisin ja karkein jako oikeustieteen kentällä on jako yksityisoikeuteen ja julkisoikeuteen. Tämän perusjaon mukaisesti tämä tutkielma kuuluu julkisoikeuden alaisuuteen ja siellä omaan rikosoikeuden haaraansa. (Husa ym. 2008, 17–18.) Seuraavassa luvussa käydäänkin tarkemmin läpi tämän tutkielman metodeja ja sijoittumista oikeustieteellisen tutkimuksen kentällä.

2.2 Lainopillinen opinnäytetyö

Kun puhutaan tutkimuksen metodeista, puhutaan tutkimusmenetelmistä. Siitä millaisilla keinoilla tutkimuksen kohteesta hankitaan tietoa ja kuinka tätä tietoa analysoidaan. Samalla puhutaan myös siitä, kuinka tästä analysoidusta tiedosta tuotetaan johtopäätöksiä, jotka lopulta esitetään tutkimustuloksina. Metodien ja erilaisten metodologisten ratkaisujen tunteminen onkin osa tutkielman tekijän itseymmärryksen kehittymistä, ja samalla ne takaavat tutkielmalle laadukkaan lopputuloksen. (Hirvonen 2011, 9–11 & Rautiainen ym. 2023, 47, 52.)

Oikeustieteiden tutkimusmenetelmistä (metodeista) yleisimmin käytettyjä ovat lainoppi, oikeushistoria, oikeussosiologia ja vertaileva oikeustiede, eli oikeusvertailu. (Husa ym. 2008, 20; Aarnio 2011, 1.) Tämä tutkielma edustaa näistä edellä kuvatuista tutkimusmenetelmistä lainopillista, toiselta nimeltään oikeusdogmaattista, opinnäytetyötä. Edellisen luvun loppua mukailten voidaan todeta ensinnäkin, että tämä tutkielma edustaa rikoslainopillista suuntausta.

Vakiintuneen käytännön mukaan lainopista voidaan erottaa käytännöllinen (ts. tulkintalainoppi) ja teoreettinen suuntaus. Näistä suuntauksista teoreettinen lainoppi pyrkii tutkimaan ja kehittämään tietyn oikeuden alan yleisiä oppeja. Käytännön lainoppi puolestaan on niin kutsuttua tulkintajuridiikkaa, joka pohjaa hyviin ja perusteltuihin argumentteihin. Näitä kahta ei ole kuitenkaan mielekäästi erottaa täsmällisesti, sillä ne täydentävät toisiaan ja asettuvat usein keskenään limittein. (Määttä 2004, 119.) Edellä esitetyn mukaisesti tämä tutkielma edustaa metodologiselta valinnaltaan rikoslainopillista tutkimusmenetelmää, tarkemmin tarkasteltuna käytännön rikoslainoppia. Koen kuitenkin mielekkäämmäksi käyttää tästä eteenpäin tutkielmasta pelkästään lyhyempää ja yleisluontoisempaa käsitettä lainopillinen.

Lainoppi, kuten oikeustiede ylipäätään, ei pyri tarjoamaan yhtä totuutta vaan sen tehtävänä on tuottaa ”hyvin perusteltua varmuutta” (Aarnio 2011, 62.)

Lainopin tutkimuskohde ja keskeisimmät lähteet

Tapio Määttä (2004, 119) kirjoittaa teoksessa *Oikeustieteellinen opinnäytetyö*, että ”lainopilla tarkoitetaan voimassa olevan oikeuden tulkintaa ja systematisointia.” Ari Hirvonen (2011, 21) puolestaan toteaa, lainopin tutkimuskohteena olevan ”voimassa oleva oikeus”. Husa ym. (2008, 28) kertoo saman asian kirjoittamalla, että tiettyä oikeudellista ongelmaa pyritään selvittämään ja analysoimaan lainopin keinoin säännöspohjaa ja kirjallisuutta vasten. Voidaankin siis perustellusti todeta, että lainoppi pyrkii löytämään vastauksen siihen, mitä voimassa oleva oikeus on, tietyssä käsillä olevassa oikeudellisessä ongelmassa.

Lainopin tutkimuskohteen määrittelyn perusteella voidaan todeta, että lainoppi muistuttaa luonteeltaan läheisesti tuomioistuimien ratkaisu- ja tulkintatoimintaa. Näiden kahden välillä on kuitenkin myös eroavaisuuksia. Näistä merkityksellisin on tuomioistuimilla oleva ratkaisupakko. (Hirvonen 2011, 33.) Tuomioistuin ei voi jättää sen ratkaistavaksi tullutta asiaa ratkaisematta. Lainopillisessa tutkimuksessa tai opinnäytetyössä tällaista ratkaisupakkoa ei luonnollisestikaan ole. Lainopillisessa tutkielmassa ei ole tarpeen ratkaista tiettyä konkreettista ja reaalista tapausta, vaan tavoitteena on lisätä ymmärrystä ja tuottaa johdonmukaista tietoa voimassa olevasta oikeudesta (Tolonen 2003, 63).

Koska lainoppi on voimassa olevan oikeuden tulkintaa ja systematisointia on sen keskeisimpänä lähdemateriaalina säädökset ja näiden esityöt sekä oikeuskäytäntö, erityisesti prejudikaatit. Relevantin lähdemateriaalin kattavuus on yksi tutkielman arvioinnin kannalta merkityksellinen seikka. Lähdemateriaalin tulisi kattaa kaikki tutkimusongelman kannalta merkitykselliset oikeustapaukset. Tämän vuoksi lainopillisen tutkielman tekijällä tulee olla, jo oikeustapauksia lähdemateriaaliksi valitessa, olemassa tiedoiset ja perustellut rajaukset siitä mitkä oikeustapauksista otetaan osaksi tutkielmaa. (Määttä 2004, 122–124.)

Tässä lainopillisessa tutkielmassa käytetään aineistona KKO:n ja HO:n ratkaisuja, joissa on otettu kantaa ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamiseen osana ihmiskauppaa. Se miten tiettyihin oikeustapauksiin on tässä tutkielmassa päädytty, on esitelty seuraavassa alaluvussa 2.3. Aineistosta puhumisen yhteydessä on tarpeen palauttaa mieleen, jo aiemmin tässä tutkielmassa esiin nostettu, oikeuslähdeoppi. Oikeuslähteet ovat niitä perusteita, joista oikeudellisen tulkinnan on lähdettävä liikkeelle. Jo lähdemateriaalia valitessa on huomioitu se seikka, että KKO:n ja HO:n tuomioistuinratkaisut eivät ole oikeuslähdeopin mukaan saman asteisia velvoittavuudeltaan. Näistä ratkaisuista KKO:n ratkaisut kuuluvat heikosti velvoittaviin lähteisiin, kun taas HO:n ratkaisut kuuluvat sallittuihin lähteisiin. Vaikka HO:n ratkaisuilla ei ole samanarvoista oikeudellista sitovuutta ja velvoittavuutta, kuin KKO:n prejudikaateilla, voidaan niillä katsoa olevan tietynlaista oikeudellista ohjausvoimaa ja informatiivista vaikutusta, josta lainoppi hyötyy suuresti (Aarnio 2011, 79.)

Aineiston käsitteleminen ja analyysi lainopillisessa opinnäytetyössä

Mutta millä tavalla tätä aineistoa ja lähdemateriaalia sitten tulee lainopillisessa tutkielmassa tulkita ja systematisoida? Lainopin keskiössä olevaa voimassa olevan oikeuden sisällön selvittämistä kutsutaan yleistermillä tulkitseminen (Husa ym. 2008, 20).

Yleisellä tasolla tarkasteltuna lainopissa hyödynnettävistä tulkintametoista nousee esiin kaksi keskeistä metodologiaa; juridinen tulkintahermeneutiikka (ts. tekstianalyysi, sisällön erittely) ja empiiriset tutkimusmenetelmät (Husa ym. 2008, 25). Tämä tutkielma asettuu näistä kahdesta juridiseen tulkintahermeneutiikkaan, sillä tässä tutkielmassa pyritään juridisen tulkintahermeneutiikan keinoin antamaan merkityssisältö rikoslain ihmiskauppapöytäkirjan mukaiselle ”ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamiselle.” Husan ym. (2008, 25) mukaan tällainen oikeusnormiin kohdistuva tulkinta vaatii usein tulkinnan avuksi eri oikeuslähteitä, kuten lain esitöitä ja tuomioistuinten ratkaisuja.

Hermeneuttinen kehä puolestaan on ajatus, jolla voi jäsentää varsinkin tuomioistuinten ratkaisujen kehittymistä, mutta myös oikeustieteen asemaa suhteessa lainsäätäjään ja tuomioistuimeen. Siinä on kysymys ennen muuta *tekstien* tulkinnasta ja ymmärtämisestä. Sen perusajatus voidaan tiivistää erään tunnetun saksalaisen filosofin mukaan: *Ymmärtäminen on soveltamista*, ”Verstehen ist Anwenden”. Jotta voisi ymmärtää yleisluonteisia ja tulkinnanvaraisia oikeusnormeja (tekstejä), täytyy ymmärtää niitä tilanteita, joihin ne ovat sovellettavissa. Kun tiedän ja olen soveltanut näitä normeja, tiedän paremmin myös yleisen normin sisällön ja voin soveltaa sitä jälleen uusiin tilanteisiin. Perusasetelmaa voidaan luonnehtia liikkeeksi yleisen normin ja erityisen tilanteen välillä. Mitä useampaan tilanteeseen olemme normia soveltaneet, sitä paremmin ymmärrämme sen. (Tolonen 2003, 7.)

Tulkintahermeneutiikka tulkintametodinä on luonteeltaan hyvin lähellä, ellei jopa verrattavissa laadullisen tutkimuksen sisällönanalyysiin. Husa ym. (2008, 26) kirjoittaakin kirjassaan, että muiden tieteenalojen menetelmäoppaat ovat usein käyttökelpoisia myös oikeustieteessä, kunhan tutkielman tekijä muistaa pitää kirkkaana mielessään tutkielmansa oikeustieteellisen viitekehyksen. Husa nostaa yhtenä oikeustieteilijällekin käyttökelpoisena menetelmäoppaana esille esimerkiksi Tuomen ja Sarajärven 2006 vuoden julkaisun *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Itselläni on tätä tutkielmaa tehdessä, tarpeen tullen, käytössä kyseisen kirjan uudistettu laitos vuodelta 2018.

Mikäli lainopillisia tulkintametoja lähdetään pilkkomaan pienempiin osiin, voidaan todeta, että oikeusdogmatiikka pitää sisällään useita erilaisia toisistaan erotettuja yksityiskohtaisia tulkintametoja. Näistä tulkintametoista tässä tutkielmassa tullaan hyödyntämään ensinnäkin historiallista tulkintaa, kun selvitetään mitä lain säätäjä on tarkoittanut ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamisella. Historiallisen tulkinnan vastaus löytyy ensisijaisesti lain esitöistä. Historiallisen tulkinnan ohella tässä tutkielmassa tullaan käyttämään myös objektiivista tulkintaa, joka pohjaa vakiintuneeseen oikeuskäytäntöön. Tällä tulkintametodilla lakitekstilte annetaan objektiivinen tai auktoriteettiin perustuva tulkinta sen mukaisesti, millaiseksi vakiintunut oikeuskäytäntö on muotoutunut. (Hirvonen 2011, 39–40.)

2.3 Aineiston hankinta

Tämän tutkielman tutkimuskysymyksiin vastaavan aineiston hankinnassa lähdettiin liikkeelle siitä, että jo alkuvaiheessa tarkastelu päätettiin kohdentaa korkeimman oikeuden antamiin ennakkoratkaisuihin, niin sanottuihin prejudikaatteihin, jotka sijoittuvat luvussa 2.1 esitetyn vakiintuneen oikeuslähdeopin mukaisesti heikosti velvoittaviin oikeuslähteisiin. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että alempien oikeusasteiden tulee ottaa tuomiota perustellessaan ja rangaistusta määrätessään huomioon KKO:n antamat ennakkoratkaisut.

Tämän tutkielman aineiston kannalta harmillista on se, että suomessa tuomitaan ihmiskaupasta ja törkeästä ihmiskaupasta yhä verrattain harvoin missään oikeusasteessa. Saatikka, että nämä tapaukset päätyisivät korkeimman oikeuden käsiteltäväksi asti. Prejudikaateista löytyi kuitenkin yksi sellainen ihmiskaupparikostuomio, KKO 2022:2, jossa oli otettu kantaa ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamiseen osana ihmiskauppaa. Koska tutkielmaa ei voi käsitykseni mukaan rakentaa näin suppean aineistoin varaan, päädyin siihen, että otan tutkielmaan mukaan myös ne hovioikeuden päätökset, joissa on otettu kantaa ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamiseen osana ihmiskaupparikosta. Lisäedellytykseksi tälle asetin sen, että HO:n antama tuomio on lopullinen, eli se on saanut lainvoiman. Tällä tavalla tutkielman aineistoksi saatiin vielä kaksi tapusta lisää, THO 2013:8 ja THO R 15/783.

Kaikki tutkielmaan mukaan nousseet tapaukset on haettu ensin oikeuslaitosten omista julkaisuista ja vielä erikseen edilex.fi palvelun kautta. Katkaistun haun hakusanana sivustojen hakukoneissa on käytetty sanoja ”ihmiskaup”, ”törkeä ihmiskaup”, ”ihmisarvo” ja ”ihmisarvoa loukkaav”. Kaikki näillä hakusanoilla saadut KKO:n ja HO:n rikosoikeudelliset tapaukset on käyty läpi ja karotettu niistä ne, joissa on tosiasiallisesti käsitelty ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamista, ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan tarkoituksena. Tästä syystä esimerkiksi tapaus KKO 2021:59, jossa ”*B on saatettu seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi tämän ihmisarvoa loukkaavalla rikoksella*” on rajattu tutkielman ulkopuolelle. Kyseisessä tapauksessa ei nimittäin puhuta ihmisarvoa loukkaavista olosuhteista, vaan todetaan yksistään, että rikos on ollut kokonaisuutena ihmisarvoa loukkaava. Teon tarkoitus ei kuitenkaan ole teonkuvauksen mukaan ollut uhrin saattaminen ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin.

Edellä kuvatuista, tutkielmaan valikoituneista tapauksista KKO 2022:2 ja THO 2013:8 olivat löydettävissä perusteluineen internetin avoimista tietolähteistä, joko suoraan tuomioistuimen omilta sivuilta tai Edilexistä. Tapauksen THO R 15/783 osalta jouduin olemaan yhteydessä Turun hovioikeuteen ja tilaamaan kyseisen päätöksen julkisen version itselleni, koska siitä ei ollut avoimista lähteistä saatavilla muuta kuin lyhyt selostus.

Koska tutkielman aiheeseen liittyviä tuomioistuinratkaisuja löytyi vain rajallinen määrä, ei ollut tarpeen asettaa tälle tutkielman aineistolle erillistä ajallista rajausta. Näin ollen tutkielma käsittää kaikki ne KKO:n ja HO:n lainvoimaiset ratkaisut, joissa on otettu kantaa ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamiseen, sen jälkeen, kun ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa kriminalisoitiin vuonna 2004, siihen saakka, kun tämän tutkielman varsinainen kirjoitustyö on syyskuussa 2024 aloitettu. Tällä tavalla tutkielmassa pystytään vastamaan edellä esitettyyn Määtän (2004, 122–124) näkemykseen, jonka mukaan laadukkaassa tutkielmassa lähdemateriaalin tulisi kattaa kaikki tutkimuskysymyksen kannalta merkitykselliset oikeustapaukset.

Saadun aineiston sisältöä lähdetään purkamaan edellisessä alaluvussa kuvatun juridisen tulkintahermeneutiikan keinoin. Toisin sanoen aineistoa analysoidessa keskitytään tekstin sisältöön ja sen analysointiin ja erittelyyn. Apuna tässä käytetään soveltuvilta osin laadullisen tutkimuksen mukaista sisällön analyysiä. Oikeustieteellisen keskustelun ja tutkimuksen yhteydessä tästä on käsitykseni mukaan käytetty myös nimitystä laadullinen lainopillinen analyysi (Koivukari ym. 2022, 17). Oikeustieteellisen tutkimuksen aineistot ovat kuitenkin toisinaan niin heterogeenisiä tai laajoja, ettei niiden systeemin omainen luokittelu ole kaikin puolin mahdollista, saati mielekäästä. Tästä syystä aineistoa koskeva analyysi perustuukin aineiston lähilukuun ja sen perusteella tehtäviin oikeudellisiin päätelmiin, siitä mikä on vallitseva oikeuden tila, eli voimassa oleva oikeus. (Koivukari ym. 2022, 18.)

2.4 Aikaisempi tutkimus

Aiheeseen liittyviä opinnäytetöitä

Ihmiskauppaa tutkineita opinnäytetöitä löytyy viimevuosilta verrattain useita. Suurimmassa osassa näistä opinnäytteistä on keskitytty tarkastelemaan ihmiskauppaan uhrin näkökulmasta tai ihmiskaupan ja sen uhrien tunnistamisen vaikeuden kautta. Löytyypä joukosta myös opas ihmiskaupasta uutisoiville journalisteille. Lisäksi tämän päivän trendien mukaisesti, ihmiskauppaan liittyvistä opinnäytetöistä löytyy myös sellaisia, jotka käsittelevät ihmiskauppaa digiaikana. Esimerkiksi opinnäytetyö, joka selvittää digitalisaation vaikutusta ihmiskauppaan ja sen esitutkintaan.

Ihmiskauppaan kytkeytyvistä opinnäytetöistä löytyy myös muutamia puhtaasti oikeustieteellisiä opinnäytetöitä. Yhtenä mielestäni hyvänä opinnäytetyönä haluan mainita Linda Valkaman Lapin yliopistoon vuonna 2023 tekemä pro gradu tutkielma aiheesta *Ihmiskaupparikoksen kvalifioimisperusteet*. Nimensä mukaisesti opinnäytetyö käsittelee ihmiskaupan kvalifioimista. Tarkastelu tapahtuu oikeustapauksien kautta.

Toinen mainitsemisen arvoinen opinnäyte on Marianne Frimanin vuonna 2023 Helsingin yliopistoon tekemä pro gradu tutkielma, joka käsittelee *pakkotyötä ihmiskaupan tarkoituksena*. Tutkielma pyrkii tarkentamaan pakkotyökäsitteen merkityssisältöä ihmisoikeusnäkökulmasta. Pakkotyö itsenäisenä tunnusmerkistökäsitteeksi on myös rikoslain 39/1889) 25 luvun 3 ja 3 a §:n (650/2004) mukaisesti ihmiskaupan ja törkeän ihmiskaupan tarkoituksena olevaa ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamista. Toisin kuin Frimanin tutkielmassa, tässä tutkielmassa ei keskitytä yksittäiseen itsenäiseen tunnusmerkistökäsitteeseen, vaan pyritään nimenomaan selvittämään samoissa rikoslain pykälissä olevaa, avoimen tulkinnan mahdollistavaa ilmausta *tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin* ja sitä millaisen merkityssisällön tämä on saanut oikeuskäytännön kautta.

Mainitsematta ei tohdi myöskään jättää toukokuussa 2023 Helsingin yliopiston oikeustieteelliseen tiedekuntaan palautettua, Sini Niemisen pro gradu -tutkielmaa. Niemisen tutkielma käsittelee myös ihmisarvoa loukkaavia olosuhteita ihmiskaupan tarkoituksena, mutta siinä missä edellä esitetystä Frimanin työssä tarkastellaan pakkotyötä, tarkastellaan Niemisen tutkielmassa pakkoavoliittoa ja sen rangaistavuutta ihmiskauppana.

Opinnäytteiden kenttää silmällä pitäen tämä tutkielma, jota nyt käsissäsi pidät tai todennäköisemmin näytöltä selaat, tuokin hyvää täydennystä aiemmin tehtyihin opinnäytteisiin, jotka ovat sivunneet ja käsitelleen ihmiskauppaa sekä ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamista erilaisista näkökulmista ja lähtökohdista.

Aiheeseen liittyvää tieteellistä tutkimusta

Viimeisten vuosien aikana, myös kansallinen tieteellinen tutkimus ihmiskaupasta ja törkeästä ihmiskaupasta, sekä näiden lähirikoksista, on lisääntynyt. Sen sijaan kansainvälistä tutkimusta aiheesta löytyy näkemykseni mukaan runsaasti. Lyhyessä ajassa internettiä selatessa on vastaan tullut jo useita, pelkästään tänä vuonna julkaistuja kansainvälisiä tutkimuksia ja artikkeleita, jotka tarkastelevat ihmiskauppaa, sen trendejä ja vaikutuksia, sekä ihmiskaupan numeraalista esiintyvyyttä sekä ihmiskauppaan tiiviisti liittyvää vakivaltaa. Haluan kuitenkin keskittyä aiheeseen liittyvän tutkimuksen osalta nimenomaan suomalaiseen tutkimukseen. Tämä siksi, että tämä

tutkielma kohdistuu, joistain ylikansallisista viitteistä huolimatta, yksistään Suomen kansallisen tason lainsäädäntöön ja oikeuskäytäntöön.

Yksi viimeisimmistä laajemmista ihmiskauppaan liittyvistä kansallisista tutkimuksista on Kristiina Koivukarin, Heli Korkka-Knutsin, Venus Mahmoodin ja Sakari Melanderin vuonna 2022 julkaissut teos, joka käsittelee ihmiskauppaa ja sen lähirikoksia. Tarkemmin säännösten soveltamiskäytäntöä. Tutkimuksessa on tarkasteltu kattavasti ihmiskaupan ja sen lähirikosten säännösten soveltamista käytännössä ja ihmiskaupparikoksien etenemistä rikosprosessissa. Tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota myös yhtiöiden toiminnassa tapahtuvaa ihmiskauppaa. (Koivukari ym. 2022.)

Tieteellistä tutkimusta ihmiskauppaan liittyen on suomessa tehnyt myös Anniina Jokinen, Natalia Ollus ja Minna Viuhko (2011) tutkimuksellaan *Ehdoilla millä hyvänsä – Työperäinen ihmiskauppa ja ulkomaalaisten työntekijöiden hyväksikäyttö Suomessa*. Kyseinen tutkimus on Jokisen ym. (2011, 7) omien sanojen mukaan ”*ensimmäinen työperäiseen ihmiskauppaan suomessa keskittyvä raportti*”. Tutkimuksessa oli tavoitteena kerätä lisää tietoa työperäisestä ihmiskaupasta ja ulkomaalaisen työvoiman hyväksikäytöstä, sekä näiden välisestä rajapinnasta. Kaikki työperäinen hyväksikäyttö ei luonnollisesti ole ihmiskauppaa, mutta samalla myös monet hyväksikäytön muodot voivat täyttää ihmiskaupan tunnusmerkistön. Tutkimus pyrkii havainnollistamaan sitä missä näiden kahden ulottuvuuden välinen rajapinta kulkee. Vastaavanlaista uudempaa tutkimusta ei (ainakaan toistaiseksi) ollut löydettävissä.

Edellä esitellyssä tutkimuksessa mukana ollut Minna Viuhko on tehnyt vuonna 2019 Helsingin yliopistoon väitöskirjan ihmiskaupasta 2000-luvun Suomessa. Kyseinen tutkimus on katsaus ja samalla analyysi Suomen ihmiskauppatilanteeseen, ensimmäisen viidentoista vuoden aikana, sen jälkeen, kun ihmiskauppa kriminalisoitiin. Yleistäen voidaan todeta, että tutkimuksessa havaittiin ihmiskaupan ja muun sen kaltaisen hyväksikäytön muuttaneen muotoa viimeisen viidentoista vuoden aikana. Ihmiskaupassa ei tänä päivänä ole aina kyse mistään laajamittaisesta operaatiosta, vaan myös yksityisten, joskus jopa lähisuhteessa olevien, ihmisten välisestä hyväksikäytöstä, joka voi täyttää ihmiskaupan tunnusmerkistön. Tutkimuksessa havaittiin myös, että Suomessa tunnustetaan nykyään aikaisempaa paremmin muitakin ihmiskaupan muotoja, kuin pelkästään paritusta. (Viuhko 2019, 87.)

Lisäksi tutkielman johdannon alussa mainittu Minna Kimpimäki on kirjoittanut ihmiskauppaan liittyen joitain teoksia. Hänen teokset ovat käsitelleet muun muassa ulkomaalaisten työntekijöiden hyväksikäyttöä (2021) ja ihmiskaupan oikeudellista sääntelyä (2008), sekä ihmiskauppaa kansallisena ja kansainvälisenä ongelmana (1999.) (Lapin yliopisto, 2024.) Listauksessa on nostettu esille vain joitain Kimpimäen tutkimuksista ja teoksista, joita hänen tutkijaprofiilissaan esitellään.

Lisäksi Euroopan kriminaalipolitiikan instituutin, HEUNI:n, julkaisuista löytyy useita suomalaisten kirjoittamia tutkimuksia, joissa pureudutaan ihmiskauppaan ja sen lähirikoksiin. HEUNI on Oikeusministeriön yhteydessä toimiva itsenäinen yksikkö, joka on perustettu Suomen valtion ja YK:n välisellä sopimuksella 1981. (HEUNI, 2024.)

3 Ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa

Lähes jokaisessa tämän tutkielman ihmiskauppaa käsittelevässä lähteessä lähdetään liikkeelle siitä, kuinka ihmiskaupan kriminalisointiin Suomessa on vaikuttanut merkittävästi ylikansallinen säädöspohja ja erilaiset sopimukset (Jokinen ym. 2011, 27–31; HE 34/2004 vp, 9–14; Frände ym. 2023, 485–486). Alaluvuissa tullaan esittelemään aluksi tätä ihmiskauppaan liittyvää ylikansallista säädös- ja sopimusperustaa. Tämän jälkeen esitellään Suomen rikoslaista löytyvä kansallinen lainsäädäntö.

Ihmiskauppaa määrittävän ylikansallisen ja kansallisen sopimus- ja säädöspohjan esittelemisen avulla luodaan perustaa sille, mistä ihmiskaupassa on lain näkökulmasta kyse. Sopimus- ja säädöspohjan ymmärtämisen kautta on mahdollisuus rakentaa kokonaisvaltaisempaa näkemystä ihmiskaupasta ja myös tämän tutkielman varsinaisesta tutkimuskysymyksestä. Aiheeseen liittyvän laveamman katselukannan kautta tutkielman keskiössä olevaa ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamista on helpompaa käsitellä ja ymmärtää.

3.1 Ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa määrittävä kansainvälinen säädöspohja

Seuraavaksi esitellään keskeisimmät ihmiskauppaa ja sen törkeää tekemuotoa määrittelevät ylikansalliset sopimukset ja säädökset, eli Palermon sopimuksen lisäpöytäkirja, EU neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisista toimista ja Euroopan unionin neuvoston puitepäätös sekä sen myöhemmin korvannut direktiivi. Näitä esitellessä huomioidaan myös sen, mitä kyseisissä säädöksissä sanotaan tämän tutkielman huomion keskipisteessä olevasta ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamisesta. Annetut sopimukset ja säädökset esitetään siinä järjestyksessä, kuin ne on ylikansallisella tasolla ajallisesti annettu ja asetettu.

3.1.1 Palermon sopimuksen lisäpöytäkirja

Kansainvälinen, Yhdistyneiden kansakuntien (YK), yhteisö alkoi 1990-luvun lopulla havahtumaan kansainvälistyneen ja organisoituneen rikollisuuden mukanaan tuomaan uhkaan. Tämän havahtumisen seurauksena YK laati, vuonna 2000, kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen yleissopimuksen. Kyseinen sopimus ratifioitiin Suomessa vuonna 2004. YK:n yleissopimukseen (SopS 20/2004, myöhemmin Palermon sopimus) laadittiin samalla myös erillinen lisäpöytäkirja, joka käsittelee ihmiskauppaa (SopS 71/2006). Kyseisen lisäpöytäkirjan tarkoituksena on torjua, ehkäistä ja rangaista erityisesti naisiin ja lapsiin kohdistuvaa ihmiskauppaa. Tämä lisäpöytäkirja asettaa raamit sille, miten ihmiskauppa kansainvälisesti määritellään. Palermon sopimuksen lisäpöytäkirja on ensimmäinen ja vielä tänäkin päivänä yksi tärkeimmistä, kansainvälisesti sitovista, ihmiskaupan vastaisista sopimuksista. Ihmiskauppa on määritelty lisäpöytäkirjan 3 a artiklassa seuraavalla tavalla,

”ihmiskauppa” tarkoittaa hyväksikäyttötarkoituksessa tapahtuvaa henkilöiden värväystä, kuljettamista, siirtämistä, kätkemistä tai vastaanottamista voimankäytöllä uhkaamisen tai voimankäytön tai muun pakottamisen, sieppauksen, petoksen, harhaanjohtamisen, vallan väärinkäytön tai haavoittuvan aseman hyödyntämisen avulla, taikka toista henkilöä vallassaan pitävän henkilön suostumuksen saamiseksi annetun tai vastaanotetun maksun tai edun avulla. Hyväksikäytöksi

katsotaan vähintään toisen hyväksikäyttö prostituutiotarkoituksessa tai muut seksuaaliset hyväksikäytön muodot, pakkotyö tai pakollinen palvelu, orjuus tai muu orjuuden kaltainen käyttö, orjuuden kaltaiset olot tai elinten poistaminen.

Edellä olevassa ihmiskaupan määritelmässä on mielestäni tämän tutkielman kannalta huomioon otettavien arvoista se, että kyseinen sopimus ei pidä sisällään varsinaista sanamuotoa ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamisesta. Silti sopimuksesta voidaan selkeästi havaita siinä luetteloidujen hyväksikäytön muotojen (pakkotyö tai pakollinen palvelu, orjuus tai sen kaltainen käyttö, orjuuden kaltaiset olot) vastaavan Suomen kansallisen lainsäädännön (luku 4.2) mukaista ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamista.

Huomion arvoista kyseisessä sopimuksessa (SopS 71/2006) on myös se, että se koskee 4 artiklan mukaisesti vain sellaista ihmiskauppaa, jonka teot ”ovat luonteeltaan kansainvälisiä ja niissä on osallisena järjestäytyneet rikollisryhmät, sekä tällaisten tekojen uhrien suojeluun.” Sopimus ei siten käsittele kansallisella tasolla tapahtuvaa, hienovaraisempaa, ihmiskauppaa.

3.1.2 EU neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta

Siinä missä Palermon sopimus koskee ainoastaan kansainvälisten järjestäytyneiden rikollisryhmien tekemiä ihmiskaupparikoksia, koskee Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta (SopS 44/2012, myöhemmin yleissopimus) ihmiskauppaa sen kaikissa mahdollisissa muodoissa. Kyseinen sopimus laadittiin Euroopan neuvostossa vuonna 2005 ja Suomessa se ratifioitiin vuonna 2012. Yleissopimus pitää sisällään myös sellaisen ihmiskaupan, joka ei ole kytkeytynyt kansainväliseen ja järjestäytyneeseen rikolliseen toimintaan. Samalla sopimuksessa otetaan aiempaa paremmin huomioon ihmisoikeudet ja niiden loukkaamattomuuden tärkeys. Ihmiskauppa itsessään määritellään Euroopan neuvoston yleissopimuksessa samalla tavalla, kuin se on määritelty jo Palermon sopimuksessa. Tästä syystä kyseisen yleissopimuksen sisältöä ei lähdetä avaamaan tässä tutkielmassa tarkemmin.

3.1.3 Euroopan unionin neuvoston puitepäättös ja sen myöhemmin korvannut direktiivi

Ihmiskauppapuitepäättös

Euroopan unionin neuvosto laati vuonna 2002 jäsenmaitaan velvoittavan puitepäättöksen (2002/629/YOS) ihmiskaupan torjumisesta (jäljempänä ihmiskauppapuitepäättös tai puitepäättös). Ihmiskauppapuitepäättöksen tavoitteena oli täydentää jo aiemmin hyväksytyjä keinoja ehkäistä ja torjua ihmiskauppaa ja tällä tavalla edistää siihen puuttumista (puitepäättös, kohta 9). Puitepäättöksellä pyrittiin yhtäältä myös vahvistamaan ja luomaan jäsenvaltioiden välistä yhtenäisempää lähestymistapaa ihmiskauppaan, sen rikostunnusmerkistöön ja seuraamuksiin (puitepäättös, kohta 7). Puitepäättöksen kohta 3:n mukaan ”Ihmiskauppaan sisältyy vakavia, ihmisen perusoikeuksiin ja ihmisarvoon kohdistuvia rikkomuksia.” Tällaisena ihmisarvoon kohdistuvana rikkomuksena puitepäättöksen kohdassa 3 mainitaan velkaorjuuteen pakottaminen ja alistaminen.

Myöskään puitepäättöksessä ei ole mainittu erikseen ihmiskaupparikoksien teon tarkoituksena olevaa ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamista. Puitepäättöksessä kuitenkin nostetaan selkeästi esille, että edellä todetun mukaisesti ainakin velkaorjuuteen pakottamista ja alistamista on pidettävä ihmisarvoon kohdistuvana rikkomuksena.

Puitepäättöksen korvannut ihmiskauppadirektiivi

Ihmiskaupapuitepäättös ennätti olla voimassa lähes kymmenen vuotta, ennen kuin se korvattiin, 5.4.2011 Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivillä ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta ja neuvoston puitepäättöksen 2002/629/YOS korvaamisesta (2011/36/EU, jäljempänä ihmiskauppadirektiivi tai direktiivi). Ihmiskauppadirektiivi lähtee 2 artiklassa liikkeelle siitä, että ihmiskaupasta on erotettavissa kolme erillistä elementtiä, joiden on täytyttävä, että kyseessä on ihmiskauppa. Nämä ihmiskaupalle tunnusomaiset elementit ovat toiminta (tekotavat), keinot, ja tarkoitus.

Ihmiskaupan tekotavaksi direktiivin 2 artiklassa esitetään ”*värvääminen, kuljettaminen, siirtäminen, kätkeminen tai vastaanottaminen*”. Keinona puolestaan on mainittu voimankäyttö tai sillä uhkaaminen, muu pakottaminen, sieppaaminen, petos tai harhaanjohtaminen, vallan väärinkäyttö tai haavoittuvan aseman hyödyntäminen, sekä ”*toista henkilöä määräysvallassaan pitävän henkilön suostumuksen saamiseksi*” annettu tai vastaanotettu maksu tai etu. Ihmiskaupan tarkoituksena voidaan direktiivin 2 artiklan mukaan pitää ainakin prostituutiota ja muita seksuaalisen hyväksikäytön muotoja, pakkotyötä tai pakollista palvelua (myös kerjääminen), orjuutta ja muita sen kaltaisia käytäntöjä, orjuuden kaltaisia oloja, rikollisen toiminnan hyväksikäyttöä ja elinten poistamista.

Näistä ihmiskaupparikoksen elementeistä tämän tutkielman kannalta keskeisessä asemassa on ihmiskaupan tarkoitus. Aiempaan Palermon sopimukseen verrattuna annettu direktiivi on ihmiskaupan tarkoitusten osalta hieman laajempi, ottaessaan huomioon myös kerjäämisen ja ihmiskaupan uhrin käyttämisen rikolliseen toimintaan tai hänen saattamisen sellaisiin oloihin, joissa hän joutuu elättämään itsensä rikollisella toiminnalla. Laajemmasta ihmiskaupan tarkoituksen määrittelystä huolimatta myöskään tästä direktiivistä ei ole löydettävissä erillistä määritelmää ihmisarvoa loukkaaville olosuhteille tai niihin saattamiselle. Ihmisarvon loukkaaminen nostetaan direktiivissä esille yhden kerran artiklassa 11, jonka loppupuolella todetaan, elintenpoistamistaroituksessa tapahtuvan ihmiskaupan loukkaavan vakavasti ihmisarvoa.

3.2 Suomen kansallinen lainsäädäntö, rikoslaki

Suomen kansallisessa lainsäädännössä ihmiskauppaa ja sen törkeää tekemuotoa koskevat säännökset löytyvät rikoslain (39/1889) 25 luvun 3 ja 3a §:stä (650/2004). Kuten lain säätämivuodesta on nähtävissä, on ihmiskauppa Suomalaisessa oikeusjärjestyksessä verrattain tuore asia. Ihmiskaupan kriminalisoimiseen Suomessa vaikutti voimakkaasti edellä kappaleessa 3.1 esitellyt ylikansalliset sopimukset ja lainsäädäntö (Frände ym. 2023, 485–486).

Rikoslain 25 luku käsittelee, otsikkonsa mukaisesti, laajemmassa kontekstissa vapautteen kohdistuvia rikoksia. Jo tästä voidaan tulkita, että ensisijainen oikeushyvä, jota ihmiskaupan ja törkeän ihmiskaupan kriminalisoinnilla pyritään suojaamaan, on vapaus. Vapaus on Suomessa jokaisen ihmisen perusoikeus ja jokaisen perusoikeudet on turvattu Suomen perustuslain (731/1999) 2 luvussa. Ihmisoikeuksien toteutuminen on turvattu puolestaan kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa, joita Suomi on sitoutunut noudattamaan (Oikeusministeriö, 2024).

Ihmiskauppa on voimakkaasti yksilöön (asianomistajaan, uhriin) kohdistuva rikos. Sen lisäksi, että ihmiskauppa tekona loukkaa yksilön vapautta, loukkaa se tyypillisesti myös yksilön henkilökohtaista turvallisuutta ja itsemääräämisoikeutta. (Frände ym. 2023, 493.)

Perusmuotoisesta ihmiskaupparikoksesta säädetään RL 25:3: ssä (650/2004) seuraavalla tavalla,

Joka

- 1) *käyttämällä hyväksi toisen riippuvaista asemaa tai turvatonta tilaa taikka toista painostamalla,*
- 2) *erehdyttämällä toista tai tämän erehdystä hyväksi käyttämällä,*
- 3) *maksamalla korvauksen toista määräysvallassaan pitävälle henkilölle tai*
- 4) *ottamalla vastaan sellaisen korvauksen*

*ottaa toisen määräysvaltaansa, värvää toisen taikka luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa toisen hänen saattamiseksi 20 luvun 10 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitetun tai siihen rinnastettavan seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, pakkotyöhön tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin taikka elimien tai kudoksien poistamiseksi, on tuomittava **ihmiskaupasta** vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.*

*(8.7.2022/723) Ihmiskaupasta tuomitaan myös se, joka ottaa määräysvaltaansa kahdeksaatoista vuotta nuoremman henkilön taikka värvää, luovuttaa, kuljettaa, vastaanottaa tai majoittaa tämän 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa, vaikka mitään 1 momentin 1–4 kohdassa tarkoitettua keinoa ei olisi käytetty.
(19.12.2014/1177).*

Yritys on rangaistava.

Perusmuotoisen ihmiskaupparikoksen rikostunnusmerkistössä tämän tutkielman kannalta on keskeistä se, että kyseisessä pykälässä ihmiskaupan tarkoituksena esitetään uhrin saattaminen seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, pakkotyöhön tai muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin taikka elimien tai kudoksien poistamiseksi. Näistä pakkotyö on pykälän sanamuodon mukaisesti myös luonteeltaan ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamista, mutta se on nostettu kyseisessä pykälässä kuitenkin itsenäisiksi tunnusmerkistökiteiksi. Tässä tutkielmassa ei kiinnitetä tämän enempää huomiota pakkotyöhön, vaan huomio keskitetään tutkimuskysymyksen mukaiseen avoimen tulkinnan mahdollistavaan tunnusmerkistökiteeseen, eli siihen, mitä nämä muut ihmisarvoa loukkaavat olosuhteet voivat olla.

Ihmiskaupparikoksen törkeästä tekemuodosta säädetään RL 25:3 a: ssä (650/2004) seuraavalla tavalla,

Jos ihmiskaupassa

- 1) *käytetään 3 §:ssä tarkoitettujen keinojen sijasta tai lisäksi väkivaltaa, uhkausta tai kavaluutta,*
- 2) *aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toisella vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka näihin rinnastettava erityisen tuntuva kärsimystä,*

- 3) rikos kohdistuu kahdeksatoista vuotta nuorempaan lapseen tai henkilöön, jonka kyky puolustaa itseään on olennaisesti heikentynyt, tai
- 4) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa (8.5.2015/564).

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava **törkeästä ihmiskaupasta** vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Törkeästä ihmiskaupasta tuomitaan myös se, joka alistaa toisen orjuuteen tai pitää toista orjuudessa, kuljettaa orjia tai käy kauppaa orjilla, jos teko kokonaisuutena arvostellen on törkeä.

Yritys on rangaistava.

Rikoslain pykälä törkeästä ihmiskaupasta ei lähde enää erittelemään aiemmin ihmiskaupasta lausuttua, vaan kyseisessä pykälässä keskitytään kertomaan niistä perusteista, joiden vallitessa normaali tekemuoto voidaan kvalifioida törkeäksi. Ihmisarvoa loukkaavia olosuhteita tarkastellessa normaalin ja törkeän tekemuodon välillä on huomattavissa kuitenkin sellainen ero, että mikäli tekoon kuuluu varsinaista orjuutta tai siihen liittyvää kuljettamista tai kauppaa on tekoa pidettävä törkeänä, jos myös kokonaisarvio teon törkeydestä täyttyy. Normaalisissa tekemuodoissa puhutaan ainoastaan pakkotyöstä – ei orjuudesta.

Edellä esitetyn mukaisesti myös suomen kansallisessa rikoslainsäädännössä ihmiskaupan ja törkeän ihmiskaupan rikostunnusmerkistöstä voidaan löytää ja erottaa samat kolme elementtiä, joiden varaan ihmiskauppadirektiivin määritelmä ihmiskaupasta rakentuu. Kuten ihmiskauppadirektiivissä, myös Suomen kansallisessa lainsäädännössä pätee samat lainalaisuudet. Toisin sanoen, jotta kyseessä olisi ihmiskauppaa tulee kaikkien näiden kolmen elementin täytyä ja niiden välillä tulee olla yhteys. Fränden ym. (2023, 486–489) mukaan tämä yhteys tarkoittaa sitä, että ”juuri momentissa mainittujen keinojen on tullut johtaa momentin mukaisten tekotapojen käyttämiseen” ja kaikki tämä on tehty momentissa säädetyin tarkoituksin toteuttamiseksi. Lain esitöissä todetaan myös, että teko tulee rangaistavaksi tahallisuutena ja tahallisuuden on ulotuttava kaikkiin kolmeen elementtiin ja näistä erityisesti hyväksikäyttötarkoitukseen (HE 34/2004, 93).

4 Ihmisarvoa loukkaavat olosuhteet osana ihmiskauppaa

4.1 Kansainvälisen sopimus- ja säädöspohjan muodostama määritelmä

Edellä, luvussa 3.1, esiteltiin kansainvälistä säädöspohjaa, joka on voimakkaasti ohjannut ja määrittänyt Suomen kansallista lainsäädäntöä ja sen muotoutumista. Esittelyn yhteydessä säädöksistä ja sopimuksista nostettiin esiin se, että otettiin kantaa ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamiseen osana ihmiskauppaa. Tiivistetysti voidaan todeta, että näistä Palermion sopimuksessa (SopS 20/2004) tai sen lisäpöytäkirjassa (SopS 71/2006) ei erikseen käytetä sanamuotoa ihmisarvoa loukkaavista olosuhteista tai niihin saattamisesta. Kyseisestä sopimuksesta on kuitenkin löydettävissä samoja termejä, jotka on Suomen kansallista lainsäädäntöä säädettäessä määritelty ihmisarvoa loukkaaviksi olosuhteiksi. Euroopan neuvoston yleissopimus

ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta (SopS 44/2012) puolestaan korostaa ihmisoikeuksia ja niiden loukkaamattomuuden tärkeyttä. Tästä huolimatta tämäkään sopimus ei sisällä sanamuotoa ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamisesta.

Euroopan unionin neuvoston ihmiskauppapuitepäätös (2002/629/YOS) on ensimmäinen näistä sopimuksista, jossa nostetaan esille erikseen ihmiskaupan tarkoituksen mukaisia ihmisarvoon kohdistuvia rikkomuksia. Kyseisen puitepäätöksen mukaan velkaorjuuteen pakottamista ja alistamista voidaan pitää tällaisena rikkomuksena. Kyseisen puitepäätöksen korvannut direktiivi (2011/36/EU) ei puolestaan sisällä erillistä kannanottoa ihmisarvoaloukkaaviin olosuhteisiin saattamisesta.

Näin ollen, tutkielman tekijän suureksi yllätykseksi, joudutaan toteamaan, että kansainvälisen säädöspohjan näkyvään muotoon kirjoitettu näkemys ihmisarvoa loukkaavista oloista ja niihin saattamisesta jää varsin ohueksi. Ainoa konkreettinen määritelmä on direktiivillä korvattu, aiemmin voimassa ollut puitepäätöksen, mukainen velkaorjuuteen pakottaminen ja alistaminen.

4.2 Ihmisarvoa loukkaavat olosuhteet hallituksen esityksessä

Kuten jo aiemmin tutkielmassa on tullut esiin, Suomessa ihmiskauppa on kriminalisoitu verrattain myöhään, vuonna 2004. Vuonna 2004, ennen kriminalisointia, hallitus on antanut eduskunnalle esityksen laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 34/2004 vp). Kyseisessä HE:ssä käsitellään ihmiskauppaa ja törkeää ihmiskauppaa. Esityksessään hallitus on ottanut kantaa myös tämän tutkielman keskeiseen kysymykseen, eli siihen mitä rikoslain ihmiskauppasäädöksen tunnusmerkistön mukainen ”ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattaminen” lain säätäjän näkemyksen mukaan tarkoittaa.

Hallituksen esityksessä todetaan, että Suomen sen aikainen lainsäädäntö ei ole ollut riittävän kattavaa suhteessa kansainvälisesti velvoittaviin säädöksiin, joiden mukaan ihmiskauppa on kriminalisoitava. Sen aikaisesta lainsäädännöstä löytyi kyllä erilliset säädökset parituksesta, vapaudenriistosta ja ihmisryöstöstä, mutta ei ihmiskaupasta. Lähimpänä ihmiskaupan kansainvälistä määritelmää näistä oli ihmisryöstö. Ihmisryöstöstä säädettyä oli otettu kantaa tämän tutkielman pääfokukseen, eli toisen saattamiseen ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin. (HE 34/2004 vp, 18.)

Ihmisyöstöä säädettyä vuonna 1993 on hallituksen esityksessä eduskunnalle todettu ihmisarvoa loukkaavien olosuhteiden tarkoittavan ainakin sitä, että ”*valtaanotettu joutuisi elättämään itsensä prostituutiolla tai huumekaupalla*”. Samalla on todettu, että kyseinen tunnusmerkki on arvosidonnainen ja sen arviointiin vaikuttaa kulttuurinen kehitystaso. ”*Kuitenkaan joku primitiivinen kulttuuri ei itsessään täyttäisi tätä kriteeriä.*” (HE 94/1993 vp, 108.) Vuoden 1993 rikoslain pykälä ihmisryöstöstä on korvattu nykyisin RL (650/2004) 25 luvun 3 a §:n mukaisella törkeällä ihmiskaupalla.

Vuoden 2004 hallituksen esityksessä ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamista määriteltäessä on otettu kantaa ensinnäkin toteamalla, osittain edellä esitettyä vuoden 1993 pohdintaa mukaillen, että käsitteenä ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattaminen on riippuvainen ”*ajankohdasta ja kulttuurista*”. Ihmisarvoa loukkaavina olosuhteina voidaan HE:n mukaan pitää ainakin orjuuteen rinnastettavissa olevia käytäntöjä ja järjestelmiä. HE:ssä käytetään myös termiä orjuuden kaltaiset olot. HE:ssä viitataan YK:n vuonna 1956 hyväksymään lisäsopimukseen orjuuden, orjakaupan ja orjuuteen verrattavien järjestelmien ja käytäntöjen tukahduttamisesta.

Suomessa kyseinen sopimus on hyväksytty asetuksen tasolla voimaan vuonna 1959 (SopS 17/1959). Kyseisen lisäsopimuksen mukaan orjuuteen verrattavia järjestelmiä ja käytäntöjä ovat velkaorjuus ja maaorjuus. Näistä kahdesta velkaorjuus tarkoittaa sopimuksen 1 artiklan mukaan sellaista asemaa tai tilaa, jossa ”*velallinen on sitoutunut velan vakuudeksi suorittamaan henkilökohtaisia palveluksiaan*” tai hän on taannut toisen (itsestään riippuvaisen) henkilön henkilökohtaiset palvelukset, niissä tilanteissa, joissa palveluksien kohtuullinen arvo ei vaikuta velan suorittamiseen. Orjuuteen rinnastetaan myös sopimuksessa erikseen kuvatut pakkoavioliiton muodot ja ”*holhoojan toimesta tapahtuva alle 18-vuotiaan lapsen luovuttaminen, joko maksua vastaan tai ilman, lapsen tai hänen työnsä hyväksikäyttämiseen.*” Edellä esitetyn kohdan mukaisesti tapahtuvaa laitonta adoptiota on pidettävä myös ihmiskauppana. Ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamisena voidaan HE:n mukaan pitää myös ainakin ”*sitä, kun teon tarkoituksena on, että henkilö joutuisi elättämään itsensä kerjäämällä tai rikollisin keinoin.*” (HE 34/2004 vp, 97.)

Hallituksen esityksessä otetaan myös kantaa siihen, millainen merkitys ihmisarvon käsitteelle tulee antaa. Aiemmin ihmisryöstöä koskevan säännöksen perusteluissa (HE 94/1993 vp, 109) todettiin, ettei ihmisarvon käsitteelle tule antaa laajaa merkitystä vaan sitä tulee tulkita suppeasti. Tätä lähtökohtaa ei lähdetty ihmiskaupan ja törkeän ihmiskaupan säätämisen yhteydessä muuttamaan. (HE 34/2004 vp, 60–61.) Näin ollen ihmisarvo tulee edelleen tulkita suppeasti. Toisin sanoen ihmisarvon tulee käsitteenä vastata sitä, mitä on määritetty kansallisessa ja ylikansallisessa sopimus ja säädöspohjassa. Se millä tavalla tätä ihmisarvoa voidaan loukata, on joustavamman tulkinnan sallivaa.

Törkeän ihmiskaupan tunnusmerkistön osalta hallituksen esityksessä todetaan vielä erikseen, että kyseisen pykälän mukaista erityisen tuntuva kärsimystä voi aiheuttaa esimerkiksi uhrin joutuminen erityisen näännyttävään pakkotyöhön tai asumisoloihin, jotka ovat poikkeuksellisen huonot (HE 34/2004 vp, 103).

Edellä luvussa 3.2 on kerrottu siitä, kuinka ihmiskaupasta ja sen törkeästä tekemuodosta on eriyttävissä kolme kriteeriä, joiden tulee täytyä, jotta kyse on ihmiskaupparikoksesta. Ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattaminen edustaa näistä kolmesta viimeistä, eli ihmiskaupan tarkoitusta. Hallituksen esityksessä otetaan kantaa myös siihen, että tunnusmerkistökäsitteenä ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattaminen ei edellytä sanamuodon mukaisen teon täyttymistä, vaan riittää, että ”*tekijällä on ollut tarkoitus saattaa hänet tällaisiin oloihin.*” (HE 34/2004 vp, 96.)

Yhteenvedo lainsäätäjän tarkoituksesta

Edellä esitetystä voidaan löytää vastaus ensimmäiseen tutkimuksen alakysymykseen, ”*Mitä lainsäätäjä on tarkoittanut ihmisarvoa loukkaavilla olosuhteilla?*” Lain säätäjä on ollut ensinnäkin sidottu päätöksissään ja esityksissään voimassa olevaan ja velvoittavaan kansainväliseen säädöspohjaan. Näitä ovat muun muassa edellä esitetyt YK:n vuoden 1956 lisäsopimus, Palermon sopimus, Euroopan unionin ihmiskauppaa koskeva puitepäättös ja Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta. Kyseiset sopimukset määrittävät ihmiskaupan rikostunnuksmerkistön ja samalla ne ottavat jossain määrin myös kantaa ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamiseen. Hallituksen esityksen mukaan ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattaminen on terminä joustavan tulkinnan salliva (HE 34/2004 vp, 18). Tämä on nähtävissä esityksessä käytettävästä kielellisestä ilmauksesta. HE:ssä käytetään toistuvasti ilmausta *ainakin*, kun kerrotaan mitä ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattaminen on.

Lainsäätäjän mukaan ainakin orjuuden kaltaiset olot, orjuuteen rinnastettavat järjestelmät ja käytännöt sekä se, että ihminen joutuisi elättämään itsensä kerjäämällä tai rikollisin keinoin, voidaan katsoa ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamiseksi. Orjuuden kaltaisina oloina voidaan edellä perustellusti pitää myös velkaorjuutta ja maaorjuutta. Sivusta seuranneena saamani käsityksen mukaan esimerkiksi velkaorjuus on yksi monista keinoista, joilla thaimaalaiset marjanpoimijat saatiin pysymään työssään johdannossa esitetystä Polarica Marjanhankinta Oy:n tapauksessa ja siihen liittyvissä kytköksissä. Suomeen tulleet marjanpoimijat veloitettiin takamaan ensinnäkin omansa ja lisäksi toistensa matkakustannuksista ja muista palveluista koostuvia velkoja ristiin keskenään ja tekemään töitä kyseisten velkojensa kuittaamiseksi. Velan antajana toimi Polarica Marjanhankinta Oy.

Orjuuteen rinnastetaan lisäksi pakkoavioliiton tietyt muodot, sekä holhoojan toimesta tapahtuva lapsen luovuttaminen toiselle hyväksikäyttötarkoituksessa. Törkeän tekemuodon osalta on myös mainittu erikseen poikkeuksellisen huonot asumisolot, joilla voidaan aiheuttaa uhrille tuntuva kärsimystä. Miellän myös tämän maininnan ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamiseksi tässä tutkielmassa. Nämä ovat lainsäätäjän antamia esimerkkejä siitä mitä tämä toiminta voi ainakin olla.

Koska ilmaus ei ole ehdoton, vaan sallii tietynlaisen joustavuuden sitä tulkittaessa, on erittäin mielenkiintoista tarkastella, seuraavasta luvusta alkaen, ilmaukselle oikeuskäytännössä annettua merkityssisältöä. Tämä tarkastelu tapahtuu jo edellä mainittujen kolmen erillisen KKO:n ja HO:n antaman ratkaisun kautta, jotka esittelen seuraavaksi aiempaa yksityiskohtaisemmin.

5 Oikeuskäytäntö

Tämä luku pitää sisällään tutkimuksen aineistoksi nousseet KKO:n ja HO:n oikeustapaukset, joissa on käsitelty ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamista, ihmiskaupparikoksen tai sen törkeän tekemuodon tarkoituksena. Päätöksissä KKO 2022:2 ja THO R 15/738 on katsottu, että ihmiskaupan tai sen törkeän tekemuodon teonkuvaus täyttää myös teon tarkoituksena mainitun ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamisen. Päätöksessä THO 2013:8, on puolestaan päädytty siihen ratkaisuun, ettei teonkuvaus täytä ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamista.

Luvussa esitellään jokainen oikeustapaus tutkielman tutkimuskysymyksiin vastaamisen ja johtopäätöksiä tekemisen kannalta tarvittavin osin.

5.1 KKO 2022:2

Tapauksessa KKO 2022:2 on kyse siitä, että A oli värvännyt Thaimaasta Suomeen 26 asianomistajaa, erehdyttämällä majoitusolosuhteista ja ansaintamahdollisuuksista Suomessa. Lisäksi A oli kuljettanut, vastaanottanut ja majoittanut asianomistajat käyttäen hyväkseen heidän turvaton tilaa ja riippuvaista asemaa A:sta sekä majoituspaikan henkilökunnasta. A:n tarkoituksena oli saattaa asianomistajat sienien ja marjojen keräämisestä muodostuvaan pakkotyöhön. Lisäksi A:n tarkoituksena oli saattaa asianomistajat majoitusolosuhteiden osalta ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin.

Tapauksessa käräjäoikeus oli tuominnut A:n 26 erillisestä ihmiskaupasta. Hovioikeus puolestaan katsoi, että asiassa on kyse yhdestä ihmiskaupasta. Ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin HO otti

ratkaisussaan kuitenkin hyvin kantaa. Myöhemmin korkein oikeus on katsonut A:n syyllistyneen 26 erilliseen ihmiskauppaan. Myös KKO:n perusteluissa otetaan kantaa ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin. Seuraavaksi käydään läpi sekä HO:n että KKO:n ratkaisut niiltä osin, kuin ne käsittelevät ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamista.

Hovioikeuden perustelut ja ratkaisu

A:n syyksi luettiin HO:n ratkaisussa menettely, jonka mukaan A oli antanut marjanpoimijoille ennen heidän Suomeen saapumista virheellisiä tietoja heitä Suomessa odottavista majoitusolosuhteista. Kyseisiin majoitustiloihin oli tehty viranomaisen tekemiä tarkastuksia ja tiloissa oli todettu olevan sellaisia järjestelyitä ja puutteita, jotka vaarantavat turvallisuutta. Lisäksi tiloissa oli todettu olevan useita eri epäkohtia ja yleisesti ottaen sellaiset olosuhteet, jotka voivat aiheuttaa tilojen käyttäjälle terveyshaittaa. Majoituksesta oli peritty sen laatuun suhteutettuna kohtuuttomia kuluja.

A:n syyksi luettiin myös toiminta, jossa asianomistajat ovat olleet velkasuhteessa A:han nähden jo ennen työn aloittamista. Velkasuhde muodostui Suomeen tulosta johtuneista matkakuluista. Asianomistajat joutuivat lyhentämään ensin tätä velkaansa ja vasta tämän jälkeen heille alettiin suorittaa tehdystä työstä kertyneitä ansioita. Hovioikeuden perusteluista käy ilmi, että tämän toiminnan seurauksena asianomistajilla ei ole ollut varaa ”välttämättömien perustarpeiden tyydyttämiseen Suomessa olon aikana.” Asianomistajilla ei ole ollut käytännössä mahdollisuutta vapapäiviin, vaan he ovat joutuneet tekemään pitkiä työpäiviä. Samalla tämä velkasuhde on luonut sellaiset olosuhteet, joissa asianomistajat ovat katsoneet, etteivät he voi lopettaa työntekoa tai poistua marjanpoimijoille tarkoitetusta leiristä.

Asianomistajien ansiot olivat jääneet ennalta kerrottua alhaisemmiksi, koska heille ei ollut annettu opastusta, joka olisi mahdollistanut ansioiden saamiseksi tarvittavan marja- ja sienimäärän poimimisen. A:n katsottiin antaneen asianomistajille puutteellisia ja virheellisiä tietoja työolosuhteista ja tarvittavasta opastuksesta Suomessa.

Lisäksi A:n pitämän marjanpoimijoiden leirin henkilökunta oli vaatinut ja kerännyt asianomistajien passit ja lentoliput itselleen, jotta nämä jatkaisivat poimintatyötä mahdollisimman kauan. Samalla asianomistajat olivat lyhentäneet matkakuluista muodostunutta velkaansa ja maksaneet A:n ylläpitämän leirin palveluista, kuten majoituksesta. Osalle oli myös muodostunut uutta velkaa paluulipun muutuskustannuksista. Hovioikeuden mukaan tämä oli omiaan luomaan asianomistajille turvattoman ja A:sta riippuvaisen aseman. Asianomistajilla ei ole ollut tosiasiallista mahdollisuutta luopua työnteosta ja palata kotimaahan.

Hovioikeus on katsonut selvitetyn, että A:n menettely on täyttänyt ihmiskaupan rikostunnusmerkistössä esitetyt keinot (erehdyttäminen, riippuvaisen aseman ja turvattoman tilan hyväksi käyttäminen), tekotavat (värvääminen, kuljettaminen, vastaanottaminen ja majoittaminen) sekä tarkoituksen (pakkotyöhön ja muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattaminen) ja kokonaisuutena arvioiden näiden välillä on ollut yhteys. Näin ollen A:n menettelyssä on kyse ihmiskaupasta.

Korkeimman oikeuden perustelut ja ratkaisu

KKO on lähtenyt perusteluissaan liikkeelle siitä, että ihmiskauppa on korostuneesti henkilöön kohdistuva rikos. Säännöksen keskeisimpänä tarkoituksena on ihmisen vapauden suojeleminen. Myös ihmisen itsemääräämisoikeus on säännöksellä olennaisesti suojattava oikeushyvä.

A:n teko on saattanut asianomistajat noin kolmen kuukauden ajaksi pakkotyöhön ja ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin. Tänä aikana asianomistajilla ei ole ollut mahdollisuutta luopua työnteosta ja palata kotimaahan. Tämän lisäksi asianomistajille on jäänyt matkakuluista maksettavaa velkaa vielä kotimaahan palaamisen jälkeen. Velka on ollut asianomistajien varallisuusoloihin nähden määrältään huomattava. Suomeen tulon vuoksi asianomistajat ovat joutuneet taloudelliseen ahdinkoon. Asumisolosuhteiden on todettu olevan puutteelliset ja heikot.

Rangaistusta mitatessaan KKO on ottanut huomioon muun muassa teon moitittavuutta lisäävänä seikkana A:n välinpitämättömän suhtautumisen asianomistajiin ja heidän asemaan sekä toiminnan järjestämisestä viranomaisille annettuihin sitoumuksiin.

KKO tuomitsi A:n 26 ihmiskaupasta yhteiseen rangaistukseen, joka oli 1 vuosi ja 10 kuukautta vankeutta.

5.2 THO 2013:8

Turun hovioikeudessa 30.9.2013 annettu tuomio on 44 sivua pitkä, joten sitä joudutaan rajamaan ja tiivistämään varsin reilulla otteella. Tämä tehdään kuitenkin niin, ettei tutkielman pääfokus kärsi tästä. Tuomiosta on esimerkiksi nostettu esille vain ne tapaukset, joiden kohdalla käsitellään ja perustellaan sekä ihmiskauppaa että ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamista.

Ratkaisussa THO 2013:8 on kyse tapauksesta, jossa käräjäoikeus on alun perin lukenut A:n ja B:n syyksi ihmiskaupparikoksia. Näissä ei kuitenkaan olla katsottu näytetyn toteen, että asianomistajat olisi saatettu tai heidät olisi ollut tarkoitus saattaa ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin.

Syyttäjän vaatimus

Syyttäjän vaatimuksen mukaan A ja B ovat käyttäneet E:n, F:n, G:n, I:n, J:n, K:n ja L:n turvaton tilaa ja riippuvaista asemaa hyväkseen ja tällä tavalla ottaneet heidät valtaansa, tarkoituksenaan saattaa heidät pakkotyöhön ja ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin. Tapauksen asianomistajat ovat vietnamilaisia, jotka on palkattu A:n ja B:n toimesta työskentelemään ravintoloissa. Asianomistajat ovat olleet alipalkkattuja, heillä on teetätetty kohtuuttoman pitkiä työpäiviä ja -viikkoja, ilman mahdollisuutta vapaapäiviin tai lomiin. Lisäksi heihin on kohdistettu henkistä väkivaltaa ja uhkailua.

Syyttäjä on perustellut ihmisarvoa loukkaavia olosuhteita sillä, että asianomistajien asumisolosuhteet ovat olleet heikot ja alipalkkauksen vuoksi asianomistajat ovat joutuneet ottamaan velkaa työnantajaltaan. Asianomistajat eivät ole maksaneet erikseen asumisesta, mutta se on otettu vastaajien toimesta huomioon palkan määrässä, palkkaa alentava seikkana. Velan lyhentämiseksi asianomistajat ovat suorittaneet palveluksiaan työnantajalle tämän määräyksien mukaisesti (velkaorjuus). Palvelukset ovat olleet muun muassa erinäiset kotityöt, joita on tehty työnantajan asunnolla sekä ravintolassa tapahtuvaa remontointityötä.

Käräjäoikeuden perustelut ja ratkaisu

Käräjäoikeus on todennut ratkaisussaan, että A ja B ovat syyllistyneet syyttäjän esittämiin ihmiskaupparikoksiin. Tapauksissa on kuitenkin jäänyt näyttämättä toteen, että teon tarkoituksena olisi ollut ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattaminen. KO ensinnäkin nostanut perusteluisaan esille useimmat lainesitöissä (ks. tämän tutkielman luku 4.2) mainitut seikat.

Majoitusoloista todetaan, että L:n kertoman mukaan hän on joutunut majoittumaan ensimmäisellä kerralla Suomessa vastaajien omakotitalossa yhdessä makuuhuoneessa neljän muun miehen kanssa. Toisen kerran Suomeen tullessaan hän on joutunut majoittumaan 2 H+K kokoiseen rivitaloasuntoon kahdeksan (8) muun henkilön kanssa. L on yöpynyt asunnon olohuoneessa 4–5 muun miehen kanssa. Asunnon yhdessä makuuhuoneessa on ollut tuolloin majoittuneena 3–4 naista. Nämä asumisolot ovat vastanneet myös muiden asianomistajien asuinoloja. KO on katsonut ratkaisussaan, ettei kyseiset majoitusolot ole ihmisarvoa loukkaavia.

Velkasuhteesta vastaajien ja asianomistajien välillä todetaan, että asianomistajat ovat joutuneet ottamaan velkaa ensinnäkin päästäkseen Suomeen. Tämän jälkeen velka on pitänyt maksaa työllä. Tämän jälkeen on ollut tarpeen ottaa uusi velka esimerkiksi jonkun sukulaisen saamiseksi suomeen tai sukulaisille vietnamiin rahan lähettämistä varten. Velka on pitänyt ottaa, koska työstä saatavat palkkatulot eivät ole olleet riittävät tämän tekemiseen. Asianomistajat ovat kokeneet, etteivät he voi lopettaa työsuhdettaan, niin kauan kuin heillä on velkaa vastaajiin nähden. KO on katsonut ratkaisussaan, että asianomistajat ovat vapaaehtoisesti lähettäneet rahaa sukulaisilleen vietnamiin ja ottaneet tätä varten lainaa vastaajilta. Tämä on luonut asianomistajien ja vastaajien välille kyllä velka- ja riippuvuussuhteen, mutta vastaajat eivät ole millään tavalla pakottaneet asianomistajia tähän. Vastaajien on kuitenkin todettu käyttäneen hyväksi asianomistajien velvollisuuden tunnetta auttaa vietnamissa asuvia sukulaisiaan ja työskennellä niin kauan, että velka on maksettu. Tämän ei kuitenkaan voida katsoa oleva ihmisarvoaloukkaaviin olosuhteisiin saattamista.

KO:n ratkaisussa on vielä erikseen otettu kantaa siihen, että ravintolan remonttien aikana tehty kohtuuttoman pitkät työpäivät ilman vapaapäiviä eivät ole luoneet sellaisia olosuhteita, joiden voitaisiin katsoa oleva ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamista. Näin siksi, että pitkien työpäivien teettäminen on ollut vain väliaikaista.

Hovioikeuden perustelut ja ratkaisu

A ja B valittivat ratkaisusta hovioikeuteen. Syyttäjä esitti, että heidän valitukset tulee hylätä perusteettomina. HO otti tapauksen ratkaistavakseen. HO:n ratkaistavaksi tuli se, täyttikö tämä toiminta ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistön vai kenties jonkun toisen ihmiskaupan lähirikoksen tunnusmerkistön. HO on katsonut tuomiossaan, että E:n, F:n, I:n, J:n ja L:n kohdalla kyseessä on syyttäjän vaatimuksen mukainen ihmiskauppa. Jokaisessa tapauksessa on kuitenkin jäänyt näyttämättä toteen, että asianomistaja olisi saatettu tai hänet olisi ollut tarkoitus saattaa ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin. Hovioikeuden ratkaisussa vastaajien ja asianomistajien välisen velkasuhteen on katsottu kuuluvan ihmiskaupan tarkoituksena olevan pakkotyökäsitteen alaisuuteen. Asumis- ja elinolosuhteet on huomioitu HO:n ratkaisussa korvausta korottavana seikkana, mutta ei ihmisarvoa loukkaavana olosuhteena.

G:n ja K:n kohdalla on hovioikeudessa todettu, ettei ihmiskaupan tunnusmerkistö heidän tapauksissa täyty, vaan kyse on kiskonnan tapaisesta työsyrynnästä.

Korkeimman oikeuden ratkaisu

Asiassa on haettu valituslupaa korkeimmasta oikeudesta, mutta KKO on ratkaissut asian 25.5.2015 ilmoittamalla, ettei valituslupaa myönnetä. Näin ollen hovioikeuden ratkaisu jää lainvoimaiseksi.

5.3 THO R 15/783

Asiassa annetut käräjäoikeuden ja hovioikeuden ratkaisut perusteluineen ovat yhteensä 80 sivua. Tästä syystä myös näistä päätöksistä nostetaan esille vain sellaiset seikat, jotka käsittelevät sekä ihmiskauppaa että ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamista.

Syyttäjän vaatimus

Syyttäjä on vaatimuksessaan esittänyt, että Leif Grönfors ja Jasmin Lindberg ovat syyllistyneet törkeään ihmiskauppaan suhteessa A:han. Grönfors (jatkossa G) ja Lindberg (jatkossa L) ovat erehdyttäneet A:ta ja värvänneet hänet lähtemään heidän mukaansa. Tämän jälkeen G ja L ovat majoittaneet A:ta ja ottaneet hänet valtaansa, saattaakseen hänet ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin. Teko on kestänyt yli neljä (4) vuotta. A on ollut teon alkuaikana 19-vuotias. Hänellä on diagnosoitu kehitysviive sekä ADHD ja hänellä on todettu olevan puutteelliset elämän hallinnan taidot.

Ihmisarvoa loukkaavia olosuhteita syyttäjä on perustellut sillä, että A on otettu G:n *naiseksi* vastoin hänen tahtoaan. Lähdettyään G:n ja L:n mukaan A on joutunut elämään suurimman osan ajasta asuntoautossa. G ja L ovat vaihtaneet paikkakuntaa useasti. A:lta on viety oikeus liikkua yksin missään, eikä hän ole saanut pitää yhteyttä ystäviin tai sukulaisiin. A:lla ei ole ollut juuriakaan omaa rahaa, jota olisi voinut käyttää. A on joutunut tottelemaan kaikessa G:tä ja L:ää. A on joutunut tekemään kotitöitä ja olemaan samalla G:n nainen. G:n naisena olemiseen on sisältynyt velvollisuus seksuaalisesta kanssakäymisestä hänen kanssaan. Samalla A on joutunut lopettamaan ehkäisyn. Tämän seurauksena A on synnyttänyt G:lle kolme lasta. Kolmen lapsen jälkeen A on tullut yhä uudelleen raskaaksi ja alkanut odottaa neljättä lasta. A on joutunut esiintymään L:n nimellä raskauden seurannoissa ja synnytyksissä. Näin ollen lasten äidiksi on merkitty L. A on ollut alisteisessa asemassa, eikä perheenjäsen, vaikka hän on tosiasiallisesti ollut G:n lasten äiti. L on jatkuvasti halventanut A:ta haukkumalla ja sättimällä.

Edellä kuvatun lisäksi G on tehnyt A:lle useita kertoja fyysisistä väkivaltaa muun muassa kasvoihin läpsimällä, nyrkillä kasvoihin lyömällä, hiuksista repimällä ja sylkemällä tämän päälle, kun A on yrittänyt karata G:n ja L:n hallinnasta. A on myös yrittänyt itsemurhaa. Tämän seurauksena G on lyönyt häntä useita kertoja sähköjohdolla vartaloon. Syyttäjän vaatimuksen mukaan edellä kuvattuja olosuhteita, joissa A on joutunut yli neljä vuotta elämään, on pidettävä ihmisarvoa loukkaavina.

Käräjäoikeuden perustelut ja ratkaisu

Käräjäoikeus lähtee perustelussaan liikkeelle toteamalla, että vastaajat ovat saattaneet A:n ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin. KO:n mukaan G ja L ovat ottaneet A:n määräysvaltaansa ja riistäneet tältä itsenäisesti liikkumisen vapauden. G ja L ovat myös ottaneet A:n puhelimen tältä pois ja estäneet internetin käytön. A:lla ei ole ollut hallussaan henkilöllisyyspapereita tai omaa pankkitiliä tai varoja. G on ottanut A:n naisekseen ja saattanut hänet raskaaksi neljä kertaa. A on synnyttänyt G:lle neljä lasta. Lapset ovat syntyneet noin vuoden välein. A on esiintynyt L:n nimellä synnytyksissä ja raskauden seurannoissa. Tästä syystä A:n lapset on kirjattu L:n nimiin ja lapsista tulevat lapsilisät on ohjattu L:n ex puolison tai L:n äidin tileille. G:llä ja L:llä on ollut käyttöoikeus näihin tileihin, joille lapsilisät on maksettu. A:lla tätä käyttöoikeutta ei ole ollut

KO toteaa, että A:n ottamisessa G:n naiseksi on löydettävissä pakkoavioliiton piirteitä. Suora-naista pakkoavioliittoa ei tilanteessa ole kuitenkaan perusteluiden mukaan todettu. Lisäksi KO toteaa, että tapauksessa on tarkoituksella tehty G:n, L:n ja A:n tavoittaminen mahdollisimman vaikeaksi. Kyseinen menettely ei ole ollut A:n intressissä, koska hän on ollut vastaajien mukana vastoin tahtoaan.

KO perustelee tapauksessa ihmiskaupparikoksen kvalifioimisen sillä, että rikoksen teossa on käytetty väkivaltaa ja uhkaamista. Lisäksi A on ollut 19-vuotias joutuessaan G:n ja L:n valtaan, jotka ovat pitäneet A:ta yli neljän vuoden ajan ihmisarvoa loukkaavissa olosuhteissa. Tämä on ollut omiaan aiheuttamaan A:lle erityisen tuntuva kärsimystä. Osoituksena kärsimyksestä on A:n yrittämä itsemurha. Lisäksi rikosta on pidettävä kokonaisuutena arvostellen törkeänä.

KO tuomitsi G:n ja L:n törkeästä ihmiskaupasta.

Hovioikeuden perustelut ja ratkaisu

Syyttäjä on hovioikeudessa uudistanut vaatimuksensa ja sen mukaiset perusteet sille, minkä vuoksi teossa tulee katsoa täyttyneen ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattaminen. HO toteaa perusteluissaan, ettei mikään tässä tapauksessa käsillä olevista olosuhteista vastaa rikoslain, hallituksen esityksen tai kansainvälisten sopimusten yhteydessä mainittuja esimerkkejä ihmisarvoa loukkaavista olosuhteista. Huomioitavaa on kuitenkin se, ettei tällaiset esimerkkiluettelot ole tyhjentäviä. HO:n mukaan tapauksessa kuvattu ”fyysisen liikkumisvapauden rajoittaminen, pelkoon perustuva toimintakyvyttömyys ja psyykinen vallassa pitäminen, yhteydenpitörajoitukset, seksuaaliseen kanssakäymiseen alistuminen, ehkäisyn poisto, lasten kirjaaminen toisen henkilön nimiin ja käytetty väkivalta tekevät olosuhteista kokonaisuutena arvioiden sellaiset, että niitä on pidettävä ihmiskauppaa koskevan säännöksen mukaisina ihmisarvoa loukkaavina olosuhteina”.

HO:n mukaan teossa täyttyy myös kvalifioimisperusteet. HO tuomitse G:n ja L:n törkeästä ihmiskaupasta. Asiassa ei valitettu korkeimpaan oikeuteen. Näin ollen HO:n päätös jäi lainvoimaiseksi.

6 Tutkimustulokset ja pohdinta

Tutkimustulokset ja johtopäätökset

Tämän tutkielman johdannossa esitettiin väite, että ihmiskaupasta on haastavaa tehdä yksinkertaistusta, sillä kyseessä on niin monisäikeinen rikos. Mielestäni tätä tukee ja kuvastaa hyvin se, että pelkästään kyseisen rikosnimikkeen yhdestä avoimesta teonkuvauksesta, ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamisesta, löytyy kerrottavaa ja kirjoitettavaa sivu tolkulla.

Vaikka ihmisarvoa käsitteenä ja kaikkien perusoikeuksien perustana on tulkittava suppeasti, se ei tarkoita sitä, etteivätkö ihmisarvoa loukkaavat olosuhteet voi olla moninaisia. *Muihin ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattaminen* on teonkuvauksena avoin ja tulkinnan mahdollistava. Toisin sanoen lainesitöissä esitetty listaus ihmisarvoa loukkaavista olosuhteista ei ole ehdoton tai tyhjentävä. Tästä syystä, mikäli joku teko täyttää ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan keinot ja toimintatavat sekä teon tarkoituksena on ollut ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin

saattaminen, voidaan kyseessä katsoa olevan ihmiskaupparikos, vaikkei juuri kyseistä olosuhdetta olisikaan lain esitöissä tai kansainvälisessä säädöspohjassa mainittu. Se mitä on pidettävä ihmisarvoa loukkaavana olosuhteena, on lisäksi sidoksissa ajankohtaan ja kulttuuriin (HE 34/2004 vp, 97). Alati muuttuvassa ja monikulttuurisempaan suuntaan menevässä nyky-yhteiskunnassa tämä tulee eittämättä aiheuttamaan tuomioistuimelle harmaita hiuksia tulevaisuudessa. Joka tapauksessa harkinta ja punninta siitä mitä on pidettävä ihmisarvoaloukkaavana olosuhteena jää tuomioistuimen harkinnan varaan.

Tähän päivään mennessä tuomioistuimen ratkaisukäytännössä muuksi ihmisarvoaloukkaavaksi olosuhteeksi on hyväksytty puutteelliset ja heikot majoitusolosuhteet. Näitä ei erikseen mainita kansainvälisissä sopimuksissa tai säädöksissä, eikä myöskään Suomen rikoslaisissa. Lainesitöissä mainitaan poikkeuksellisen huonot asumisolot, tuntuva kärsimystä aiheuttavana seikana, ihmiskaupan törkeän tekemuodon kohdalla (HE 34/2004 vp, 103). Asumisolosuhteiden osalta jää siis selkeästi oikeuden harkittavaksi se, millaisia majoitusolosuhteita pidetään ihmisarvoa loukkaavana ja millaisia ei. Edellä esiteltyjen oikeustapausten perusteella voidaan todeta, että ainakin silloin, kun valvova viranomainen on todennut majoitukseen käytettävät tilat terveydelle haitalliseksi ja asumisen kannalta ei turvalliseksi, voidaan niitä pitää myös ihmiskaupparikoksen yhteydessä ihmisarvoa loukkaavina, jos niihin majoitetaan ihmisiä. Pelkkä ahtaasti majoittaminen (7-9 hlöä 2 H+K asunnossa) ei puolestaan ole ihmisarvoa loukkaavaa. Majoituksen ajalliselle kestolle ja siitä perittävälle maksulle on annettu ratkaisuissa jonkun asteista painoarvoa rangaistusta ja korvauksia määritettäessä.

Ratkaisukäytännössä on hyväksytty muiksi, esimerkkilistauksen ulkopuolisiksi, ihmisarvoa loukkaaviksi olosuhteiksi myös sellainen olosuhteiden kokonaisuus, jossa on ollut läsnä pelkoon perustuva toimintakyvyttömyys ja psyykinen vallassa pitäminen sekä fyysisen liikkumisvapauden rajoittaminen ja yhteydenpidon rajoittaminen, väkivalta, ehkäisyn poisto (vaatinut lääkärikäynnin) ja seksuaaliseen kanssakäymiseen alistaminen, sekä seksuaalisen kanssakäymisen seurauksena syntyneiden lasten kirjaaminen toisen henkilön nimiin. Yksikään näistä olosuhteista ei esiinny sellaisenaan ihmisarvoa loukkaavia olosuhteita määrittävissä asiakirjoissa. Silti, kun listausta lukee, on selvää, että näillä teoilla on puututtu rankasti yksilön EU:n perusoikeuskirjan mukaiseen ihmisarvoon, jonka mukaan jokaisella on oikeus elämään ja henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja kiellon kohdella tai rangaista ketään halventavalla tai epäinhimillisellä tavalla (EU:n perusoikeuskirja, 2000, 9). Myös näiden olosuhteiden osalla on annettu painoarvoa rikoksen ajalliselle kestolle. Se olisiko joku näistä monista olosuhteista täyttänyt yksinään muut ihmisarvoa loukkaavat olosuhteet jääkööt jokaisen itsensä pohdittavaksi. Ratkaisun perusteella voidaan kuitenkin sanoa, että useat erilliset olosuhteet voivat yhdessä muodostaa sellaisen kokonaisuuden, jota on perustellusti pidettävä ihmisarvoa loukkaavana.

Oikeuden ratkaisukäytännössä on otettu tietyiltä osin kantaa myös velkaorjuuteen, jota on pidettävä hallituksen esityksen (HE 34/2004 vp, 97) mukaisesti orjuuteen rinnastettavissa olevana käytäntönä tai järjestelmänä. Velkaorjuuden osalta kantaa on otettu siihen, millaista tilannetta ainakaan ei voida pitää velkaorjuutena, joka olisi lain tarkoittama muu ihmisarvoa loukkaava olosuhde. Velkaorjuutena ei voida oikeuden mukaan pitää tilannetta, jossa vastaaja ei kohdistasi anomistajiin jonkun asteista painostamista tai pakottamista velan ottamiseksi.

Kantaa oikeuden ratkaisuissa on otettu myös usean syytekohtan osalta siihen, että kohtuuttoman pitkät työpäivät ilman mahdollisuutta vapaisiin eivät ole ihmisarvoa loukkaavia olosuhteita, jos tällaisia päiviä teetätetään vain väliaikaisesti. Mielestäni kyseinen ratkaisu on nähtävä niin,

että kyseisen kaltainen toiminta voi olla myös ihmisarvoa loukkaava olosuhde, mikäli se kestää ajallisesti tarkasteltuna pidempään, kuin vain väliaikaisesti.

Rangaistusta ja korvauksia määritettäessä ihmisarvoa loukkaavat olosuhteet otetaan kyllä oikeuskäytännössä huomioon, mutta ainakin toistaiseksi vielä varsin varovaisesti ja maltillisesti. Uskon, että tähän vaikuttaa nimenomaan se, ettei mitään vakiintunutta oikeuskäytäntöä ole vielä päässyt muodostumaan, koska kyseisistä rikoksista ole vielä tuomittu kovinkaan usein – varsinkin ylemmissä oikeusasteissa. Juuri samasta syystä olen itse varonut tämän tutkielman edetessä lisäämästä sanaa vakiintunut, sanan oikeuskäytäntö eteen, koska näkemykseni mukaan tällaista vakiintunutta oikeuskäytäntöä ei ole vielä muodostunut.

Kaiken edellä esiin nousseen perusteella voidaan todeta, että ihmisarvoa loukkaavat olosuhteet voivat toteutua monella eri tavalla. Se mitä tietyssä käsillä olevassa tapauksessa on pidettävä ihmisarvoa loukkaavana jää kuitenkin aina lopunperään tuomioistuimen ratkaistavaksi, sillä *jura novit curia*.

Arkikielessä ihmisarvo käsitteenä vilahtelee kuitenkin usein myös sellaisten seikkojen ja tekojen yhteydessä, jotka eivät ole lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla ihmisarvoa loukkaavia. Lopun perään jokainen meistä kuitenkin on yksilö ja elää ja kokee tätä maailmaa subjektiivisesti. Joku voi kokea ihmisarvonsa tulleen loukatuksi täysin erilaisessa tilanteessa, kuin toinen. Tästä syystä onkin tärkeää, että lain ja oikeustieteiden puolella ihmisarvo käsitteenä on määritelty suppean tulkinnan piiriin, mutta se millä keinoilla sitä voidaan loukata, sallii tulkinnan.

Yleisellä tasolla ihmiskaupasta on syytä näin tutkielman loppupuolella todeta se, että ihmiskaupaa ei vielä tänäkään päivänä tunnisteta riittävän hyvin. Toisaalta ihmiskauppa voi myös sekoittua lähirikoksiinsa herkästi. Lisäksi yleinen käsitys ihmiskaupasta on jotain muuta, kuin mitä lainsäädäntö asiasta sanoo. Jokinen ym. 2011 on todennut teoksessaan, että tehdyn tutkimuksen perusteella heille syntyy epäily siitä, että moni ymmärtää ihmiskaupan edelleen varsin stereotyyppisesti ja äärimmäisenä ilmiönä. Useat mieltävät, että vain äärimmäinen hyväksikäyttö, riisto ja pakottaminen ovat ihmiskaupaa. Tämä ajatus juontaa ymmärrettävästi juurensa toimintaelokuvista sekä kaikista raaimmista ja julmimmista ihmiskauppa tapahtumista tehdyistä dokumenteista. (Jokinen ym. 2011, 183–184.)

Pohdinta

Itselleni tämä opinnäytetyön tekeminen on ollut virkistävä sukellus oikeustieteellisen opinnäytetyön tekemiseen ja ylipäättään oikeustieteeseen osana tieteiden perhettä. Olen oppinut runsaasti uutta ja samalla myös vahvistanut ennalta osaamaani. Oma mielenkiinto oikeustieteitä kohtaan on ollut aina vahva ja tämän tutkielman tekeminen on ainoastaan vahvistanut tätä. Uskon, että tulevaisuuden esimies- ja asiantuntijatason tehtävissä poliisin hallinnon alalla tulen hyötymään tämän tutkielman kautta saamista opeistani. En välttämättä niinkään itse tutkielman pääfokuksen, eli ihmiskaupan ja ihmisarvoa loukkaavien olosuhteiden osalta, mutta yleisesti ottaen oikeudellisten periaatteiden, oikeuslähdeopin ja oikeudellisen ratkaisun etsimisen ja perustelemisen kautta. Tämän tutkielman myötä uskon kykeneväni laadukkaampaan ja perustellumpaan argumentaatioon nykyisessä ja tulevassa leipätyössäni. Nämä yleiset oikeustieteelliset lainalaisuudet, kun ovat mielestäni sellaisia seikkoja, jotka jokaisen poliisihallinnossa työskentelevän tulisi kyetä ainakin jollakin tasolla hahmottamaan. Hyvillä ja perustelluilla argumenteilla voidaan kuitenkin vaikuttaa pitkällä aikajänteellä positiivisesti kansalaisten kokemaan luottamukseen poliisia kohtaan ja samalla takaamaan heille parempaa oikeusturvaa.

Tätä tutkielmaa tehdessä on pyritty kaikin tavoin huomioimaan hyvälle tieteelliselle käytännölle asetetut perusvaatimukset (huolellisuus, tarkkuus ja rehellisyys), joita tuttavallisemmin tutkimusetiikaksi kutsumme (Miettinen 2004, 50–57). Tässä tutkielmassa on perehdytty oikeustieteeseen tieteenalana. Samalla on perehdytty oikeudellisiin ja oikeustieteellisiin lainalaisuuksiin. Tätä osaamista on esitetty runsaasti tutkielman metodologiaa ja aineistoa käsittelevissä luvuissa. Näin toimimalla on huomioitu huolellisuus ja tarkkuus tutkimuseettisenä osatekijänä. Lisäksi tässä tutkielmassa on huomioitu tarkka ja juridisessa mielessä oikeanlainen ilmaisu ja monipuolinen perusteltu lähteiden käyttö. Käytettyihin lähteisiin on viitattu hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti ja samalla on osoitettu kunnioitusta tekijänoikeuksia kohtaan. Myös näillä keinoilla on vastattu tutkimuseettisiin näkökulmiin, kuten tarkkuus ja rehellisyys.

Tutkielman luotettavuutta (reliabiliteetti) arvioitaessa on syytä kiinnittää huomiota myös tutkielmaan lähdemateriaaliksi valittuun aineistoon (Husa ym. 2008, 31–32). Tässä tutkielmassa on käytetty lähteenä ylikansallista sopimus- ja säädöspohjaa, sekä kansallista lainsäädäntöä ja lakien esitöitä. Lisäksi lähinnä teoriaa ohjaavana ja eteenpäin vievänä lähteenä on käytetty yleisluontoisia oppikirjoja siitä, kuinka oikeustiedettä ja ennen kaikkea lainoppia tulee harjoittaa. Tutkielmassa on huomioitu useita eri lähteitä. Tutkielman laajan ja aihealueen kannalta validin lähdeaineiston voidaan katsoa toimivan tutkimuksen luotettavuutta korostavana tekijänä. Tutkielman luotettavuutta lisäävänä tekijänä lähteiden osalta voidaan myös pitää sitä, että tässä tutkielmassa on pyritty käyttämään ainoastaan primäärilähteitä.

Tässä tutkielmassa on kyetty vastaamaan Määtän (2004, 122–124) näkemykseen siitä, että laadukkaan oikeustieteellisen ja nimenomaan lainopillisen tutkielman lähdemateriaalin tulisi kattaa kaikki tutkimuskysymyksen kannalta merkitykselliset oikeustapaukset. Tähän tutkielmaan on nimenomaisesti valittu mukaan kaikki ne tapaukset, joissa ihmiskaupan tai törkeän ihmiskaupan tuomioistuinratkaisussa on otettu kantaa ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin. Tämä luonnollisesti lisää tutkielman luotettavuutta, toki samalla kolikon käänttöpuolella väijyy reliabiliteetin kannalta ei niin toivottava asia. Se, että ihmiskaupasta ja törkeästä ihmiskaupasta ei löydy kuin kolme sellaista KKO:n ja HO:n oikeustapausta, joissa muihin ihmisarvoaloukkaaviin olosuhteisiin saattamista on käsitelty ihmiskaupparikoksen tarkoituksena. Toisaalta kolme erilaista tapausta on näkemykseni mukaan varsin riittävä aineisto alemman korkeakoulututkinnon opinnäytteen. Tämä ei kuitenkaan riitä siihen, että asian yhteydessä voitaisiin puhua missään määrin vakiintuneesta oikeuskäytännöstä. Jotta voitaisiin puhua vakiintuneesta käytännöstä, tarvittaisiin useampia oikeuden ratkaisuja ja ennen kaikkea prejudikaatteja. Ehkäpä aihetta olisikin tarpeen tarkastella uudelleen muutaman vuoden kuluttua, mikäli ratkaisuja on tullut lisää. Tästä päästäänkin sujuvasti mahdollisiin jatkotutkimusaiheisiin.

Mikäli tähän nimenomaiseen aiheeseen haluaisi pureutua vielä syvällisemmin olisi yksi mahdollisuus tarkastella ihmisarvoa loukkaavia olosuhteita esitutkintapöytäkirja tasolla. Tällä tavalla tarkastelemalla asianomistajien tosiasiallisista ihmisarvoa loukkaavista olosuhteista saataisiin tarkempaa tietoa. Oikeuden ratkaisussa nämä olot usein kuvataan hyvin tiiviisti. Tässäkin tutkielmassa tapauksen KKO 2022:2 osalta todetaan yleisluontoisesti, että tilat eivät olleet turvalliset asua, niissä oli puutteita ja niistä voi aiheutua haittaa terveydelle. Herääkin kysymys, että mitä nämä puutteet ja turvallisuuden vaikuttavat seikat ovat. Onko kyseisessä rakennuksessa homeongelma vai onko rakenteet niin lahot, että rakennus voi sortua?

Toinen mielenkiintoinen mahdollisuus tutkia tätä aihetta lisää olisi verrata Suomen oikeuskäytäntöä ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattamisesta jonkun toisen EU maan oikeuskäytäntöön

samasta aiheesta. Kuitenkin kaikkien EU maiden kansallisen säädöspohjan taustalla vaikuttaa sama ylikansallinen säädös- ja sopimus pohja, jota on sitouduttu noudattamaan.

Aikanaan olisi myös mielenkiintoista tarkastella millä tavalla alussa esitetyt Polarica Marjanhankinta Oy:n ja Kiantama Oy:n törkeät ihmiskaupparikokset sekä Veijo Baltzarin luomat kulttimaiset ihmisarvoa loukkaavat olosuhteet rikastavat oikeuskäytäntöä ihmisarvoa loukkaavien olosuhteiden osalta.

Näiden mahdollisten jatkotutkimusaiheiden kautta saataisiin lisää tietoa siitä, millaisia olosuhteita ihmiskaupparikoksen tarkoituksena on pidettävä oikeuskäytännön mukaan ihmisarvoa loukkaavina. Tällä hetkellä voimassa olevat kannanotot aiheeseen on nyt esitetty tämän tutkimuksen tutkimustuloksissa. Tutkielman julkisuuden vuoksi tämä tieto on nyt myös helposti kaikkien tiedosta kiinnostuneiden saatavilla.

LÄHTEET

Aarnio, A. 1989: Laintulkinnan teoria; Yleisen oikeustieteen oppikirja. Porvoo, WSOY.

Aarnio, A. 2011: Luentoja lainopillisen tutkimuksen teoriasta; Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Helsinki, Unigrafia.

Eduskunta Riksdagen 2024: Kansanedustajat. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/default.aspx> Viitattu 10.10.2024.

Eduskunta Riksdagen 2024: Lakien säätäminen eduskunnassa. https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/eduskunnan_tehtavat/lakiensaaminen/Sivut/default.aspx Viitattu 10.10.2024.

Eduskunta Riksdagen 2024: Lakivaliokunnan mietintö 4/2004 vp. <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiakirjat&docid=lavm+4/2004> Viitattu 28.10.2024.

Euroopan unionin perusoikeuskirja 2000: 2000/C. Euroopan yhteisöjen virallinen lehti. https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_fi.pdf Viitattu 10.10.2024.

Friman, M. 2023: Pakkotyö ihmiskaupan tarkoituksena; Pakkotyö-käsitteen merkityssisällön tarkentaminen ihmisoikeusnäkökulmasta. Helsingin yliopisto. Oikeustieteiden tiedekunta. Pro gradu -työ.

Frände, D. & Hyttinen, T. & Kallio, H. & Korkka-Knuts, H. & Matikkala, J. & Tapani, J. & Tolvanen, M. & Viljanen, P. & Wahlberg, M. 2023: Keskeiset rikokset. 5., uudistettu painos. Helsinki, Edita.

HE 94/1993 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutokseksi.

HE 34/2004 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Helsingin Sanomat (HS) 2024: Toisellekin toimitusjohtajalle syytteet törkeästä ihmiskaupasta marja-alan vyyhdissä. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000010254096.html> Viitattu 20.4.2024.

HEUNI 2024. <https://heuni.fi/frontpage> Viitattu 22.10.2024.

Hirvonen, A. 2011: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Helsinki.

Hirvonen, A. 2012: Oikeuden ja lainkäytön teoria; Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Helsinki, Unigrafia.

Husa, J. & Mutanen, A. & Pohjolainen, T. 2008: Kirjoitetaan juridiikkaa. Helsinki, Talentum.

Jokinen, A. & Ollus, N. & Viuhko, M. 2011: Ehdolla millä hyvänsä; Työperäinen ihmiskauppa ja ulkomaalaisten työntekijöiden hyväksikäyttö Suomessa. European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations (HEUNI). Publication Series No. 67. Helsinki.

Kaleva 2016: Ihmiskauppa lisääntyi rajusti Suomessa, eniten tapauksia Oulussa. <https://www.kaleva.fi/ihmiskauppa-lisaantyi-rajusti-suomessa-eniten-tapa/1723891> Viitattu 29.4.2024.

KKO 2021:59.

KKO 2022:2.

Koivukari, K. & Korkka-Knuts, H. & Mahmood, V. & Melander, S. 2022: Ihmiskauppa ja sen lähirikokset; Säännösten soveltamiskäytäntö. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja. Helsinki, Valtioneuvoston kanslia.

Lapin yliopisto, 2024: Lapin yliopiston tutkimusportaali; Minna Kimpimäki. <https://research.ulapland.fi/fi/persons/minna-kimpimaki/publications/> Viitattu 8.10.2024.

Miettinen, T. 2004: Tieteen etiikka opinnäytetyössä. Teoksessa Miettinen, T. (toim.) 2004: Joensuun yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja; Oikeustieteellinen opinnäytetyö. Joensuu, Joensuun yliopisto. 47–61.

MTV Uutiset (MTV) 2024: Veijo Baltzarille vaaditaan hovissa 10 vuoden vankeutta seksuaalirikoksista ja ihmiskaupasta – MTV paikalla, Baltzar ei. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/veijo-baltzarin-ihmiskauppa-ja-seksuaalirikossyytteet-hovioikeuden-kasittelyssa-syyttaja-vaatii-kymmenen-vuoden-vankeutta/8853774#gs.eogwyk> Viitattu 16.9.2024.

Määttä, T. 2004: Ympäristöoikeudellisen tutkimuksen uudet suuntaukset ja menetelmät. Teoksessa Miettinen, T. (toim.) 2004: Joensuun yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja; Oikeustieteellinen opinnäytetyö. Joensuu, Joensuun yliopisto. 113–166.

Nieminen, S. 2023: Ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattaminen ihmiskaupan tarkoituksena; tarkastelussa pakkoavioliitto ilmiönä ja sen rangaistavuus ihmiskauppana. Helsingin yliopisto. Oikeustieteiden tiedekunta. Pro gradu -työ.

Oikeusministeriö (OM) 2024: Perus- ja ihmisoikeudet. <https://oikeusministerio.fi/perus-ja-ihmisoi-keudet> Viitattu 16.9.2024.

Poliisi 2024: Toimintaympäristö ja tilastot. Rikostilastot. <https://poliisi.fi/toimintaymparisto-ja-tilastot> Viitattu 19.4.2024.

Rautiainen, P. & Kostiainen, A. & Kurki, V. & Soininen, N. & Määttä, T. 2023: Oikeus ja sen tutkiminen. Tampere, Vastapaino.

THO 2013:8.

THO R 15/783.

Tolonen, Hannu 2003: Oikeuslähdeoppi. Helsinki, WSOY.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki, Tammi.

Tuori, K. 2013: Oikeusjärjestys ja oikeudelliset käytännöt; Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut. Helsinki, Unigrafia.

Valkama, L. 2023: Ihmiskaupparikoksen kvalifioimisperusteet. Lapin yliopisto. Oikeustieteiden tiedekunta. Pro gradu -työ.

Valtioneuvosto (VN) 2023: Vahva ja välittävä Suomi – Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023. Web PDF. <https://valtioneuvosto.fi/hallitukset/hallitusohjelma/> Viitattu 19.4.2024.

Viuhko, Minna 2019: Restricted agency, control and exploitation – Understanding the agency of trafficked persons in the 21st-century Finland. Väitöskirja. https://heuni.fi/documents/47074104/0/HEUNI_Report_90_WEB_with_covers.pdf/1717041b-ceab-1f06-923d-0a40216ac2f0/HEUNI_Report_90_WEB_with_covers.pdf?t=1607432140874 Viitattu 24.9.2024.

2002/629/YOS. Neuvoston puitepäättös, tehty 19 päivänä heinäkuuta 2002, ihmiskaupan torjunnasta. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002F0629&from=MT> Viitattu 9.10.2024.

2011/36/EU. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/36/EU, annettu 5 päivänä huhtikuuta 2011, ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta ja neuvoston puitepäättökseen 2002/629/YOS korvaamisesta. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/fin/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0036> Viitattu 9.10.2024.